

79

ISTANBUL
KONSERVATUVARI

NEŞRİYATI

TÜRK MUSİKİSİ KLASİKLERİNDEN

Altıncı cilt

Mevlevî Âyinleri

I

Ali Rifat, Rauf Yekta, Zekâizade Ahmet ve Dr. Suphî Beylerden müteşekkil Konservatuvar «Tasnif ve Tesbit Heyeti» tarafından notaya alınmış tarihî kıymeti haiz bir NA'T ve üç MEVLEVÎ ÂYİNİ ile bu eserler hakkında Heyetin reisi Rauf Yekta Beyin tetkikatından bâhis bir mukaddemesini havidir.

HER HAKKI MAHFUZDUR.

ISTANBUL
Feniks Matbaası

1934

759

1759

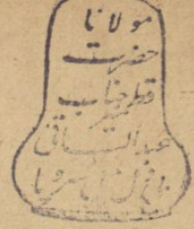

MEVLANA MÜZESİ
A. GÖLPINARLI KÜTÜPHANESİ

Kitap No.	1759
-----------	------

Kayıd No.

ISTANBUL

KONSERVATUVARI

NEŞRİYATI

25-XI-1961

TÜRK MUSİKİSİ KLASİKLERİNDEN

Altıncı cilt

Mevlevî Âyinleri

I

Ali Rifat, Rauf Yekta, Zekâizade Ahmet ve Dr. Suphî Beylerden müteşekkil Konservatuvar «Tasnif ve Tesbit Heyeti» tarafından notaya alınmış tarihî kıymeti haiz bir NA'T ve üç MEVLEVÎ ÂYİNİ ile bu eserler hakkında Heyetin reisi Rauf Yekta Beyin tetkikatından bâhis bir mukaddemesini havidir.

HER HAKKI MAHFUZDUR.

ISTANBUL
Feniks Matbaası
1934

MEVLÂNA MÜZESİ A. GÖLPINARLI KÜTÜPHANESİ	
Citap No.	1759

ÖN SÖZ

Mevlevî Âyinlerinin tarihi menşei

Türklerin ilk akide ve ibadet şekillerine dair *an'ane* halinde yaşamış ve zamanımıza kadar gelmiş bir rivayet vardır ki geçenlerde Yunus Nadi Bey bu rivayeti cidden üstadane bir üslûp ile yazdı. *Cumhuriyet* gazetesinin 13 kânunsani 1934 tarihli sayısında baş makale olarak çıkan bu yazının mevzuubahsimize pek yakından alâkası olan kısmını - daha iyisi yazılamıyacağı için - müsaadelerine güvenerek aynen buraya naklediyoruz :

Rivayet ederler ki Türkler vasatî Asya yaylalarında maneviyata ilk göz açtıkları zaman gündüzleri sonsuz mavi bir yükseklik ve geceleri sayısız yıldızlarla dolu esmer bir parlaklık arzeden gökyüzünün büyüklüğüne şaşmışlar. Türk dilinde «tan» yüce demekmiş. Türkler yüksekliğinden kinaye olarak bu gök kubbeye «tan» demişler ve ona bir sahip tasavvur etmek akidesine yükselince de bu kâinatı yaratana Tanrı diye at koymuşlar. Tabiate mutabık ve doğrudan doğruya ondan mülhem olan böyle bir inanın yüceliğine bugün de hayran olabiliriz. Öyle bir akide ki onun mabedi güneş, ay ve bütün yıldızlarla göklerin teşkil ettiği muhteşem kubbeden ibarettir. İnsan insan olalı henüz bundan daha büyük bir mabet inşa edemedi. Bir mabet ki Tanrısı da onun içinde ve onun derinliklerindedir. Rivayet bu kadarla kalmıyor. Onun arkasını da hikâye ederek diyorlar ki akide namına Tanrıyı göklere yerleştiren Türkler ibadet olarak ta kâinatın muazzam ve mevzun harekâtına uygun bir deveran ile mest ve methuş olmak usulünü bulmuşlardır. Onlar yer yer toplanarak bir taraftan ilâhî seslerle kâinatın deveranındaki ahenge tempo tutarlar, diğer taraftan muntazam adımlarla yürüyüp dönerek kendi aralarında cihanların cereyanlarını tanzir ederlermiş. Hani bizde **Mevlevî Âyinleri** vardı ya, bunların en yüksek şekilleri gibi birşey. Zaten büyük kitabının farisî dilinde yazılmış olmasına rağmen Mevlânânın vasatî Asyadan gelme halis muhlis bir Türk olduğu kat'iyetle malûm ve mazbut olduğuna göre müşarünileyh tarafından ihdas olunan musikilî âyinlerin o dediğimiz ilk Türk asıllarına çıkan ibadet şekillerini ihyadan ibaret bulunması ihtimali yok değildir.

Bu rivayette müşiki felsefesinin en derin manasını bulan Yunus Nadi Bey yazısında daha bir çok güzel sözler süyledikten sonra makalesinin sonlarına doğru diyor ki :

Musikinin emsalsiz yüksekliği anlaşıldıkça Türklerin ilk akide ve ibadet şekillerine ait olarak yukarıya kaydettiğimiz rivayetin adeta hakikat olmasını isteyeceğimiz gelir. Kâinatın anlaşılmasız esrarı karşısındaki bu bedîf anlayış şekli, ecdadımıza şeref veren çok büyük bir meziyet ve fazilet teşkil ederdi ...

Yunus Nadi Beyin bir hakikat olmasını temenni ettiği bu rivayet, bizim şahsî kanaatimizce hakikatin ta kendisinden başka bir şey değildir. Çünkü muhterem üstadın yine bu makalesinde yazdığı gibi insan, kâinata tebean musikiye merbut ve dansetmekle mecbuldur. Hattâ alelûmum bütün güzel sanatların asıl menşei, tabiat ve kâinatır denilebilir. Kâinat mevzun, ahenkli ve muntazam hareketli bir âlemdir ; Ondan cüz olan insan mahlukunun da içinde bulunduğu kâinatın gidişine uymağa mütemayil olması gayet tabiidir.

Cumhuriyet başmuharririnin şahsî mütaleası olarak yazdığı bu hakimane sözlerin başka bir lisanla ifade edilen ve maamafih aynı felsefî esaslara dayanan şeklini Mevlevîler tarafından yazılmış eserlerde de görüyoruz ; Mevlevî tezkerecilerinden *Sâkıp Dede*'nin (Sefineî Mevlevîyan) isimli eserinden -ibaresinin çok tumturaklı olmasına rağmen - naklettiğimiz aşağıki satırlar o cümledendir :

Eşrefî evlâdî âbâî eflâk olan insan (Elveledü sırrı ebihi) muktezasınca mazharı sırrı feleki olup manendi eflâki pür emlâk, ba sevabitü seyyar kevakibi tabnâk, istilâyı aşkı pâkile devranı bi bâk masivada müdiri ecrâmî ulviye olan feleki atlasın devrine mukabil âyini hikmet ekinlerinde *Devrei Velediyye* işareti perkâr keşî meydanı cevalân olup ...

Sâkıp Dede'nin Mevlevî Âyinlerine başlanırken dervişlerin (Devrei Velediyye) namile üç defa sema'haneyi dolaşmalarının mistik sır ve hikmetini izah eden bu beyanatı ile Yunus Nadi Beyin sözleri arasındaki birlik çok dikkate şayan değil midir ?

Zaten biliyoruz ki eski Türklerin (Şamanlık) adı verilen dinlerinde bir takım merasim ve âyinler yapılırdı. Bu âyinlerin nasıl yapıldığına dair etraflı malûmatımız yok ise de bunların içinde dinî mahiyeti haiz raksların bulunması ve bu raksların da Mevlevîlerin raksına benzemesi ihtimali çok kuvvetlidir. Çünkü son asırlarda orta Asyayı dolaşan Avrupalı seyyahların eserlerinden naklen musiki tarihlerinde görülen resimlere göre [1] Asyadaki Türk kabileleri arasında Mevlevîlerin raksının hemen de aynı denilecek şekilde ve dinî mahiyette raksların halâ yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Mevlânâ'nın orta Asyada *Belh* şehrinde doğmuş ve pek genç yaşında *Konya*'ya gelmiş bir *Türk* olduğunu düşünürsek, yaşadığı *mistik* hayatın icabı olarak vakit vakit manevî, ruhanî zevk ve neşe ile coştığı, mutasavvifler lisanında *Vecdü hal* ve *Cezbe* denilen haleti ruhiye ile hallendiği vakit - ta *Şamanlık* devrinden beri - Türklerin anayurdunda cari olan tarzda raksetmiş olduğuna şüphe etmemekliğimiz lâzım gelir.

Eski Türklerin dinî raksını Anadoluya getirenlerin biri de *Mevlânâ* olduğu bu suretle kabul edilince *Mevlânâ*dan sonra onun tarikatine girenlerin aynı tarzda *Raks* ve kendi tabirlerince *Sema*' ettiklerine, daha türkçesi döndüklerine ve nihayet *Mevlânâ*'nın oğlu veya hafidi zamanında tertip ve ihdas edilen musikili ve rakslı Mevlevî Âyinlerinin tarihî menşeinin de en eski Türk raksı olduğuna muhakkak nazarıle bakabiliriz.

Mevlevî Âyinlerinin mistik manası

Mevlevîler lehçesinde *Mukabele* denilen ve mülga mevlevîhanelerde haftanın muayyen günlerinde yapılmak üzere bu tarikatın ileri gelenleri tarafından vazı ve tesis edilen *Sema*' merasiminin tertibinde bir takım terbiyevî ve ahlâkî maksatların hakim olduğuna ve bu merasimin bilhassa *Mistik* manaları bulunduğuna şüphe yoktur.

Mevlevî âlimleri bu maksatların mahiyetini tefsir ve izah için iki kitap yazmışlardır ki bunların biri *Mevlânâ*'nın (Mesnevi) sini şerheden Ankaralı meşhur şeyh İsmail efendinin *Hüccetüs sema*' isimli eseri, diğeri de *Mesnevihan* Feyzullah efendinin *İşaretül maneviye fi âyinih mevleviye* unvanlı risalesidir. Bu iki eserden başka Kütahya mevlevihanesinin banisi *Celâlettin Ergun çelebi* dahi (vefatı H. 775 dedir) Mevlevî Âyinlerinin havi olduğu *Mistik* manaları ve remzleri (İşaretül beşâre) adını verdiği bir makalesinde 18 madde üzerine şerh ve tefsir etmiştir; *Sâkıp Dede* tezkeresinde bu makaleden bahsederken :

Semâi ba safâyı mevlevînin mutazammın olduğu acâyibi rûmuz ve garâibi künûzu fetik ve keşifte bezli hazâini himmetle...

İbaresile *Ergun çelebi*'nin eserini pek ziyade methitmekte ve makalesini tezkeresine aynen almaktadır. [2]

Bu kitaplarla bu makalede Mevlevî Âyinlerinin mistik manasını muharrirleri kendi anlayışlarına göre tefsir etmişlerdir : *Mevlevî mukabelesi* merasiminin, ervah âleminde Tanrı tarafından ruhların yaratılmasından başlayarak insanların dünyaya gelmesini, yaşayup ölmesini, tekrar dirilmesini, kıyamet gününü görmesini temsil ettiğini söyleyen olduğu gibi bu merasimin *Güneş* makamına kaim olan *Şeyh*'in etrafında seyyarelerin fezada dönmesini tanzir ettiğini ileri süren de vardır. Bu zeminde daha başka türlü tefsirler varsa da burası tafsil yeri olmadığı için merak edenlerin yukarıda ismi geçen ve matbu nüshaları her yerde bulunan eserlere müracaat etmelerini tavsiye ile iktifa edeceğiz.

[1] Histoire de la musique depuis les temps anciens jusqu'à nos jours ; par Félix Clément. Paris, 1885, p. 83.

[2] *Sefine-i Mevlevîyan* ; Mısır basması, H. 1282, s. 77.

Dinî raks, Sema'

İslam an'anesi, *Sema*'ın Peygamberimiz Hazretleri tarafından da icra edildiğini rivayet eder. Vakânın nasıl olduğu şöyle hikâye edilmektedir: Peygamberimizin huzurunda bir şairin söylediği manzume okunurken Hazret vecde gelip raksetmeğe başlamış, hatta raks esnasında hırkaları yere düşmüş. Mecliste bulunan eshabtan Muaviye (ey Allahın Elçisi! ne güzel oynyorsun!) deyince Peygamberimiz de ona cevaben:

— Sus' ya Muaviye! sevgilisinin adı zikrolunurken harekete gelmiyen insan kerim değildir; buyurmuşlardır. [1]

İslâm mutasavviflerinin eserlerinde *Sema*' [2] bahsine ancak Hicretin üçüncü asrından itibaren yazılmış kitaplarda tesadüf olunuyor. Hususî tetkikatımıza göre içinde *Sema*'a dair bahis bulunan en eski tasavvufî eser, Hicrî 378 de vefat eden (Ebu Nasrusserracı Tûsî) nin *Kitabul luma*' isimli mühim telifidir ki arapça metni ve ingilizceye tercümesile beraber 1914 te Londrada basılmıştır. Bundan sonra *Sema*'dan bahseden tasavvufî eserlerle müelliflerinin isimleri ve hangi senelerde öldükleri — Hicrî tarih sırasile — şunlardır:

1. *Kitabul taarruf limezhebi ehlit tasavvuf*; Ebû Bekrül Kalabâdî (380).
2. *Kutul Kulüb*; Ebû Talibul Mekkî (386).
3. *Tabakatus Sofiyye*; Ebû Abdurrahman Sülamî (412).
4. *Hilyetul Evliya*; Ebû Nuaym İsfahânî (430).
5. *Risâletul Kuşeyriye*; Ebul Kasım Kuşeyri (465).
6. *Keşful Mahcûb*; Ali bin Osmanül Cullabî (470).
7. *Adabul Muridin*; Necmüddini Kübrâ (618).
8. *Tazkiratul Evliya*; Feridüddin Attar (620).
9. *Avariful Maarif*; Ömer Sühreverdi (632).

Ekserisi şark memleketlerindé ve Avrupada basılmış, hattâ garp lisanlarına da çevrilmiş olan bu kitapların *Sema*' bahisleri okununca anlaşılıyor ki o asırlarda *Sema*' —Mevlevîlerde olduğu gibi— ruhanî bir tarikatın rükün ve esası olarak kabul edilmiş bir şey değil imiş; ahıbba arasında yapılan davetler ve ziyafetlerde Musiki de bulunursa *Sofiye* meslekinde olan *Vecdü hal* sahibi kimseler kalkar *Sema*' ederlermiş.

Ruhanî bir tarikat âyini yapar gibi İslâmlar arasında ilk *Sema*' meclisini kuran aceba kim olmuştur? Bu sualin cavabını bulmak için (Molla Câmî) nin (Nafatül üns) ü ile (Şârânî) nin (Tabakatı sofiye) sini ve (Menavî) nin (Elkevakibüddürriye) sini tetkik eden Balıkesir lisesi Edebiyat muallimi alim ve fazıl dostum Bâkî Beyin hasıl ettiği kanaatine göre mutasavvife lisanında *Seyrû sülûk* denilen usul ve adabın rükün ve esası olarak *Sema*'ı kabul eden ilk *Sofi* (Necmüddini kübrâ) dır.

Mevlâna'ya gelince, müşarünileyh ibtidaları Konyadaki medreselerinde ders vermek, va'zetmek, riyazet ve mücahede ile meşgul olmak gibi zahidane bir hayat yaşamakta idi ve bunun içindir ki kendilerine bihakkın o asrın en büyük *Fakih*'i nazarile bakılıyordu. *Mevlânâ* bu esnada asla *Sema*' etmezmiş. Vaktaki *Şemsüddini Tebrizi* Konyaya gelüp *Mevlânâ* ile mülâkat ve sohbet etti; o tarihten sonra *Mevlânâ* zahirî ulûm ile işigali tamamen terkederek *Tasavvuf* meslekine girmiş ve *Şemsüddini Tebrizi*'nin tavsiyesi mucibince *Sema*' etmeğe başlamıştır. Hazretin menakıbını yazan risalelerde görüldüğü üzere *Mevlânâ* neş'e ve istiğraka geldikçe kavvâleri ve neyzenleri çağırıp saz çaldırır, *Raks* ve *Sema*' ederdi. Bazı davetlerde, hattâ sokakta bir ses işidince *Sema*' ettiği hakkındaki hikâyelerle menakıplar doludur. Bundan başka müşarünileyhin *Rebap*'de çaldığı oğlu

[1] *Makasidülelhan*; Müellifi Hoca Abdül Kadiri Meragî yazısı ile hususî kütüphanemdeki nüsha.

[2] *Sema*' kelimesi Arapçada (işitmek, duymak) manalarına geldiği halde mutasavviflerin vecde gelerek raks-etmeleri evvelâ musiki dinlemelerinden hasıl olduğu için «vücûdi kendi merkezi etrafında döndürmek suretile yapılan» dinî rakslara istilâh olarak *Sema*' denilmiş ve birkaç kişinin daire teşkil ederek adım adım hareket ve raksetmelerine de *Devran* adı verilmiştir.

Sultan Veled'in (Rebavnâme) sinin mukaddemesinde (*Beciheti an ki Rebab behazreti Mevlânâ mahsus ve mensübest*) demesinden anlaşılmaktadır. Diğer taraftan *Mevlânâ* da bir *Rûbai*'sinde *Sultan Veled*'in rebap çaldığını söyler.

Maamafih Şurası ehemmiyetle kayde şayandır ki *Mevlânâ* (Mevlevî tarikatı) namile bir tarikat tesis ettiğine dair bir söz söylememiş, bütün ömrünü medresesinde etrafına toplanan hürmetkârlarının, müritlerinin irşat ve tehzibine ve ölmez eseri olan *Mesnevî*'sini vücade getirmeğe hasretmiştir. Zaten bir az tetkik edilince görülyor ki tarikat müessisleri sayılan zevatın hiçbiri bizim bildiğimiz, gördüğümüz şekilde *Tekke* kurmamış ve yazdıkları eserlerde de bir *Tarikat* ihdası davasında bulunmamışlardır; bunlar hep sonradan meydana gelmiş müesseselerdir. Hattâ *Mezahip* de böyledir: ne *Ebû Hanife* (Hanefi) mezhebi ihdas etmiş, ne de *Şâfiî* böyle bir mezhep vazeylemiştir; şakirtleri ve onların halefleri hocalarının yolunu mezhep haline sokmuşlardır.

Mevlânâ'nın oğlu *Sultan Veled* de babası gibi medresede haytını geçirmiş olmakla beraber *Tevâtür* suretile işittiğimize nazaran müritlerin teslik ve terbiyesi, *Sema*' meclisleri kurulması, *Çille* namile 1001 gün mutfakta hizmet edilmesi, medreseden büyük bir odanın *Semahane* ittihazı gibi bir takım usul ve merasim — biraz ibtidaî şekilde olsa bile — *Sultan Veled* zamanında ihdas olunmuştur.

Yine *tevatürle* işidildiğine göre medreseyi terkederek ceddinin — *Alâüddini Selçûki* tarafından inşa ettirilen *Kubbei hazrâ* altındaki — türbesini inzivagâh ittihaz eden, yani dervişleri, muhipleri türbe etrafına toplayarak orasını bir *Dergâhu Mevlânâ* haline koyan *Sultan Veled*'in oğlu *Ulu Arif Çelebi*'dir. Ancak müşarünileyh senelerce Anadolunun muhtelif diyarında seyahat eylediği için onun zamanında da Konya tekkesinin tam manasile bir *Dergâh* şekline giremediği zannedilmekte ve kuvvetli bir ihtimal olarak orasının bircümle müstemilâtile *Dergâh* halini almasının Hicrî 719 da *Mevlânâ* postuna oturan *Âbit Çelebi* zamanına müsadif olacağı ve *Sultan Veled* tarafından esasları tespit edilen Mevlevî mukabelesinin icra tarzına ait usul ve merasimin de herhalde bu zatın meşihati esnasında, son zamanlara kadar devam eden, kat'î şeklini aldığı tahmin olunmaktadır.

Bestei kadim adile meşhur üç Mevlevî Âyini hangi tarihte ve kimin tarafından bestelenmiştir?

Mevlevî tekkelerinde yapılan *mukabele* merasiminin *Mevlânâ* zamanında değilse de kısmen *Sultan Veled* ve kısmen *Ulu Arif* ve ya *Âbid Çelebi*'lerden birinin meşihati esnasında tanzim kılınmış olacağı yukarıda verdiğimiz izahattan anlaşılmıştır. Maamafih burada tetkika muhtaç mühim bir mesele daha kalmıştır ki o da bu iki *Çelebi* zamanında, hatta biraz da onlardan sonra yapılan Mevlevî mukabelelerinde çalınan ve okunan musiki eserlerinin hangileri olduğu meselesidir.

Son asırların mukabelelerinde okunan meşhur (Mevlevî Na'ti) 1123 te ölen *İtri* tarafından bestelendiği için bahsettiğimiz tarihlerde şüphesiz mevcut değildi. Bunun yerine başka bir *Na't* mi okunurdu? yoksa post duasından sonra *Ney* ile bir (Taksim) mi yapılırdı? Buraları maalesef bilinmiyor.

Ayinlere gelince, bunların en eskileri *Pençgâh*, *Dügâh*, *Hüseynî* makamlarında bestelenmiş üç âyindir ki bestekârları bilinmediği için âyin mecmualarındaki kayıtlarının başına (Bestei kadim) diye şerh verilmiştir. Bu üç âyinin o tarihlerde mevcut olduğu iddia edilemez; bunun sebebini şimdi anlayacağız. Evvel emirde *Bestei kadim* denilen bu âyinler hakkında Mevlevîler arasında şayi olan rivayetleri kaydedelim:

Birinci rivayete göre *Mollâ Câmî* ile *Abdül Kadiri Meragi*, Türkler tarafından İstanbul alındıktan sonra *Fatih*'i ziyaret niyetile memleketlerinden gelirken yolda Konyaya uğramışlar, oradaki ikametleri esnasında *Abdül Kadiri Meragi* teberrüken bu üç âyini bestelemiş, ve *Pençgâh* âyininin üçüncü *Selâmına* da (Câmî) nin eserlerinden (Simin zakana senkdilâ...) diye başlayan *Rubai* yi koymuş imiş. Ancak o esnada *Fatih*'in vefatı haberi Konyaya gelince yollarına devam etmemişler ve memleketlerine dönmüşler... Bu rivayet doğru olamaz; çünkü İstanbul 856 da

alınmasına ve Abdülkadir ise 838 de ölmesine nazaran İstanbulun fethinden evel vefat eden *Abdülkadir* İstanbula gelmek niyetile yola çıkamaz. Şukadar ki 826 da telif ettiği *Makasidülelhan* isimli kitabını İkinci *Murad* namına telif ve takdim etmesine nazaran *Abdülkadir*'in ancak Bursaya geldiğine muhakkak nazariyle bakılır. Bursaya gelirken Konyaya uğrayarak bu âyinleri bestelediğine de ihtimal verilemez; çünkü *Câmi*'nin vefatı 898 de olmasına nazaran 826 da yani *Câmi*'nin ölümünden 72 sene evel bestelenen bir âyine bu zatın eserlerinden bir *Rubâi*'nin konulmasına tabii imkân yoktur. Şu halde kat'i olarak hükmedebiliriz ki (Bestei kadim) denilen âyinler *Abdülkadir*'in eseri değildir.

İkinci rivayete göre bu üç âyin bizzat *Molla Câmi* tarafından bestelenmiştir. Bu rivayetin kabûlü için gerçi tarihen bir mani yohtur. Şukadar ki *Câmi* telif ettiği (Risalei Musiki) nin mukaddemesinde musiki ile gençliğinde biraz meşgul olmuş ise de sonraları bu ilim ve fen ile iştigalden tamamen vazgeçtiğini çok zahidane bir lisanla söylemesine nazaran bu âyinlerin müşarünileyhe isnadı da muvafık görülemez.

Üçüncü rivayet (Bestei Kadim) âyinlerinin *Abdülkadir*'in oğlu *Abdülaziz* ve ya hafidi *Mhmud* tarafından bestelenmiş olmasına dairdir. Nuri Osmanî kütüphanesinde *Nükavetül'edvar* ve *Makasidül'edvar* isimleriyle birer eserleri bulunan bu iki zatın musiki nazariyatı ile meşgul oldukları anlaşılıyor ise de bestekârlıkları ve besteleri hakkında kayıt ve malûmat yoktur. Binaenaleyh tarihî bir mesnedi bulunmayan bu rivayete de sahih nazariyle bakılamaz.

Bu yanlış rivayetlerin mahiyetini anladıktan sonra *Bestei Kadim* âyinlerinin hangi tarihlerde bestelenmiş olabilecekleri meselesinin tetkikine geçer ve şöyle düşünerek bir hüküm verebiliriz : Madem ki *Câmi*'nin bir şiiri bu âyinlerin birinde vardır ve madem ki *Câmi* 817 de doğmuş ve 898 de ölmüştür; o halde bu âyinler tahminen 850 tarihinden evel bestelenmiş olamaz. Bu tarihlerde Konyada (Çelebi Emir Âdil) ve Karahisarde (Abâ Pûşî Veli) gibi ilim ve irfanlarıyla büyük bir şöhret kazanmış zatlar Mevlevîliğe herkesin teveccühünü celbetmişlerdi. Hatta *Fatih İkinci Mehmet* bile (Çelebi Emir Âdil)den Arakiye giymiş, onun müridi olmuştu. O sırada Konya ve Karahisar tekkelerinde yapılan parlak Mevlevî Âyinlerinin velvele ve depdebesi hakkında (Sefinei Mevlevîyan) da birçok tafsilât vardır. Demek ki o tarihe kadar yapılan Mevlevî mukabelelerinde *Mevlânâ*'nın gazellerinden, rubailerinden, mesnevisinden müntahap bazı parçaların — bu gün tamamilen unutulmuş olan — besteleri okunduğu halde o asrın Mevlevîliği seven muktedir bir bestekârı bu müteferrik bestelere teberrüken bir şekil ve nizam vermek istemiş ve *Bestei Kadim* denilen âyinleri tanzim etmiştir. Bnuu böylece tahmin ve kabul etmekten başka çare yoktur.

Acaba bu bestekâr kimdi? elde hiç bir vesika olmadığı için, zannederiz ki bu sual de cevapsız kalmağa mahkûmdur. Maamafih şurasını kaydedelim ki bu âyinlerin üslûp itibarile haiz oldukları metanet ve asaletle bakılınca meçhul bestekârdaki iktidarın yüksek derecesine hayran olmamak kabil değildir. Bestelendikleri tarihtenberi tam beş asırlık [1] bir zaman geçmiş iken bu âyinlerin zamanımıza gelebilen hallerinde dahi büyük bir sanatkâr ruhunun yaşadığını hisssettiren parçalar vardır. Muvaffakiyetin bu derecesi her faniye nasip olmayan bahtiyarlıklardandır.

Büyük Türk bestekârı (İtrî)nin ölmez eseri olan Mevlevî Na'ti hakkında birkaç söz

Mülga Mevlevîhanelerde vaktile yapılan mukabele merasiminde hazır bulunmuş olanlar tehattür ederler ki Mevlevîler dönmeğe başlamazdan evvel *Mutriphane* denilen fevkani *Mahfil*'den bir derviş ayağa kalkar bir (Na't) okurdu. Mubalâgasız olarak denilebilir ki klasik Türk musikisinin bütün repertuarı içinde manevî ve ruhanî hissiyatı tasvirde bundan daha ileri gitmiş bir parça gösterilemez, nağmeleri o derece ruhnevez, üslûbü o kadar lâhûtî bir şah eserdir.

Çok teessüf olunur ki bu sanat abidesi bestekârı tarafından notaya alınmadığı için bestelendiği tarihten beri geçen 250 senede âğızdan âğıza intikal ettikçe bir takım tahrifata uğramıştı. Herşeyden

[1] Bu cildin 285 inci sahifesinin altındaki haşiyede bu Âyinlerin 600 senelik birer musiki abidesi olduğu yazılmıştı. Bu bir sehiv eseridir. Doğrusu 500 senelik olacaktır.

evel bu eserin bestelendiği ika'n (Rythme) ismi göze çarpıyordu: *Türki darp*. İsminden de anlaşılıyordu ki bu ika', Türklerin içtimaî hayatlarının mahsulü olan [1] halis türk ezgilerinden doğan Türk lahnine mahsus terennümlerin içine döküleceği bir kalıp hükmünde idi. Musiki mecmualarında eslâfın bu ika'dan yüzlerce eser bestelediği görülüyorsa da yine teessüf ederiz ki bunların cümlesi unutulmuştur! Bu ihmal ve lâkaydînin acaba sebebi nedir? Türklüğe mensup olan her şeyin hakir görülme modasının hüküm sürdüğü meş'um devirler olmuştu; bu modanın icabı mıdır? yoksa *Millî bir ika'* hükmünde olan bu vezinde yapılan eserlerin çok kıymetli tutularak sanatkârlar arasındaki rakabet hissiyatı ile gizli tutulmasından, kimseye öğretilmemesinden mi ileri gelmiştir? elhasıl netice şu olmuştur ki bu ika' ile bestelenmiş eserlerin cümlesi unutulmuş ve yalnız *Itrî'nin Na'ti*, Mevlevîlerin tarikatlerine ait musiki parçalarını kıskançlıkla saklamalarındaki memduh taassuplarından dolayı zamanımıza kadar yaşayabilmiştir.

Şukadar ki bu kıymetli eserin de bazı yerleri vezinsiz bir hale sokulmuştu. Maamafih lahnin ana hatları hiç değişmemiş ve ikain *Asli zarpları* da malûm bulunmuş olduğundan muhterem refikim Zekâî Zade Hafız Ahmet Beyle beraber bu kıymetli eserin pek az bozulan yerlerini — *Itrî'nin* musiki üslûbüne katiyen dokunmadan — tamir (Reconstitution) tecrübesinde bulduk. Her ikimiz de bu Na'tı kırk senedenberi okumuş dinlemiş ve bilhassa en eski üstatlardan öğrenmiş olduğumuzdan bu tamir işinde muvaffak olduğumuza ve bu hizmetimizle *Itrî'nin* ruhunu şadettiğimize kani bulunuyoruz.

Burada bize (bu eseri bulduğunuz gibi notaya almalı idiniz) denilir ise bu itiraza da şu cevabı veririz: Son kırk senelik musiki hayatımızda Melevîhanelerde bu Na'tı okuyan birçok kimseleri dinledik ki başlıcalarının isimlerini buraya yazıyoruz: Kasımpaşalı Rıza Dede, Kudümzenbaşı Nazif efendi, Aşık Mustafa efendi, Raif Dede, Hafız Tahsin efendi, Hüsam Dede, Bahariyeli Şevki Bey, Kanber Dede ve saire... Bunlardan ekserisinin okuyuş tarzlarını notaya aldık. Aralarındaki küllî mübayinet ve usulsüzlükler bizi hayrete düşürdü. Bittabi bunlardan hiç birini tarihî kıymeti haiz bir esermiş gibi bu külliyata dercedemedik. Kıymetli mesai arkadaşım Hafız Ahmet Bey bu Na'tı mülga Yeni kapı Melevîhanesi Kudümzenbaşısı meşhur Ahmet Hüsamettin Efendiden almıştı. Bu zatın okuyuşu birçok yerlerinde (Türkî zarp) ikana aynen tevafuk ediyordu. Bu muvafakat karşısında eserin aslına en yakın olan şekli Ahmet Hüsamettin Efendinin tavrı olduğuna bihakkın hükmettik. Binaenaleyh bu tavrı esas ittihaz ettik ve gayet cüz'î Retuşlar yaparak bu çok muhteşem musiki abidesinin şekli aslisine her halde pek yakın bir şekilde tahrir ve tesbitine muvaffak olduk.

Mevlevî Âyinlerinin bedii ve ilmi kıymetleri

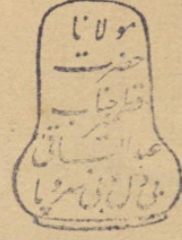
Türk musikisinin mükemmel bir tarihi yazıldığı vakit görülecektir ki en meşhur Türk beste-kârları hep Melevîdirler. Bu üstatlar musiki sınıatındaki zekâ ve dehalarının en büyük kısmını Melevî Âyinleri bestelemeye sarfetmişlerdir. Bunun içindir ki Melevî Âyinleri Türk musikisinin en sanatlî parçalarını havi bedialar hazinesi halini almıştır. Musiki ustalarımız, millî musikimizin gavamızını öğrenmek için mutlaka Melevî Âyinlerini tetebbü etmek lüzumunu şakirtlerine tavsiye-den hali kalmazlardı. Filhakika güzel san'atların musiki kısmında Türklerin ne derece mevaffak olduklarını anlamak ve asrımızda da Türk ruhuna hitap edecek eserler yazabilmek için ecdadımızdan kalan bu nefis yadigârları ciddi surette tetkikten başka çare yoktur.

İstanbulun çok kıymetli Valisi ve Belediye Reisi **Muhittin Beyefendi Hazretlerinin** bu tarihî Türk eserlerinin zıya'dan muhafazasına çalışan Konservatuvar tasnif ve tesbit heyetine karşı esirgemedikleri yüksek himaye ve müzaheretten dolayı kalplerimizden gelen samimî şükran ve minnetdarlık hislerimizi bu münasebetle de izhar ve ilandan vicdanî bir zevk duyuyoruz.

İstanbul Konservatuvarı tasnif
ve tesbit hey'eti reisi

Rauf Yekta

[1] Musiki ika'larının bir milletin içtimaî hayatı ile olan münasebetini anlamak için (Combarieu) nin *La musique, ses lois, son évolution* isimli eserinin *Le rythme et la vie sociale* serlevhalı babına bakınız.

Mevlevî Âyinleri

I

PENÇĖĖH MAKAMINDA

RAST MAKAMINDA MEVLEVÎ NA'TI

Güftesi: Celâleddini Rûmî'nin

Bestesi: Buhârî zade İtrî'nin

(♩=40)

N°209

Ya haz re ti mev lâ na

hak do st

Türki
zarp

Ya ha bi bal lah re sû li ha li kı yek ta tü yi

Ber gü zi ni zül ce lâ li pa kü bi hem ta tü yi do st

Sul ta ni

Na ze ni ni hazreti ha k sad rü bedri kâ i na

Nu ri çe şmien bi ya çe

mi çe ra ğı ma tü yi

yi

yi

Ya mev lâ na Hak do st

Sul ta ni m

Der sebi mi ra ci bû de ceb reil en der ri kâ b

kâ b do st do st

Pa ni ha de ber serinü nü h

kün be di haz ra tü yi yi

ya mev lâ na hak do st

Sul ta ta ni m

ma hi bu _____ bi me _____ n

do _____ st do _____ st dost

Ya re sū le l lahtū da ni _____ üm metan e t a ç i ze _____ n d

Reh nū may i a ç i za ni _____ bi se rü bi pa tū _____ yi

Hak do _____ st do _____ st dost

Sul ta _____ ta _____ ni _____ ni _____ m

Ser vi bos ta ni ri sâ le t ney be hâ ri ma ri fe _____ t

göl bü ni ba ğı şe ri a t sün bü li ba lâ tū yi _____

yi _____

Ya ve — li — y ye — l la — h do — st he — y hey

Şemsi tebri zî ki da re. d na' ti peygamber zi be — r

be — r

Mus ta fa vü müçte baa — n Sey yi di â lâ — tü yi —

yi —

Ya ta bi — be — l ku lû — lû — b

Ya ve liyyal la — h al la — h do — st do — st

(son)

İHTAR

Bu Na'tin «makta'» beytine bakarak bunu söyleyenin, *Mevlâna Celâleddini Rûmî'nin* en samimî dostu *Şemsi Tebrizî* olduğu zannedilmemelidir. *Mevlâna*, kendisi ile *Şemsi Tebrizî* arasında ayrılık ve gayrılık bulunmadığını göstermek için olmalı ki şiirlerinde hep *Şemsi Tebrizî* mahlasını kullanmıştır.

Türk musikisinin dâhi üstatlarından *Itrî* nin cidden emsalsiz bir şaheseri olan bu Na't bestesinin Mevlevî âyinleri esnasında her zaman bu güfte ile okunması şart değildi; (*Divanı Mevlâna*) dan intihap edilmiş başka Na'tler ve gazeller de bu beste ile okunurdu.

Edebî kıymeti de yüksek olan bu Na'tin farsca güftesi ile Türkcesi aşağıda 275 inci sahifeye kaydedilmiştir.

Pençgâh Makamında Peşrev

DEDE SALİH EFENDİNİN

Nº210 (♩=46) *Devri kebir*

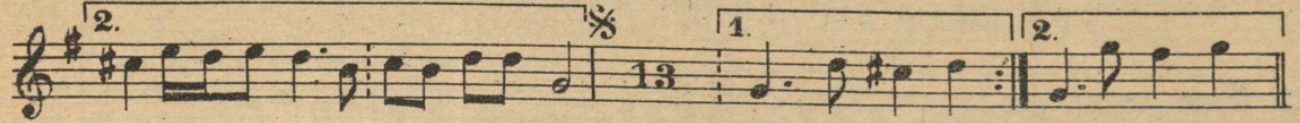
Sağ kudüm
Sol " "

Sa. So. Sa. So. Sa. So.

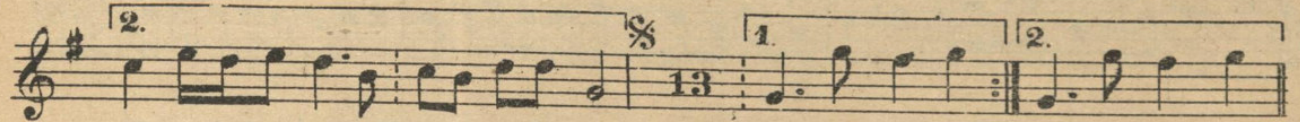
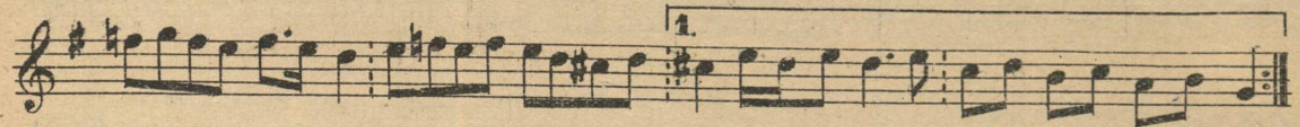
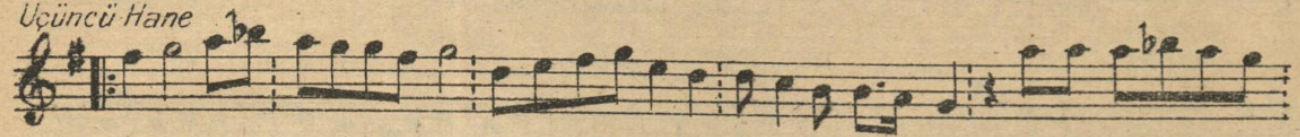
Sa. So. Sa. So.

Sa. So.

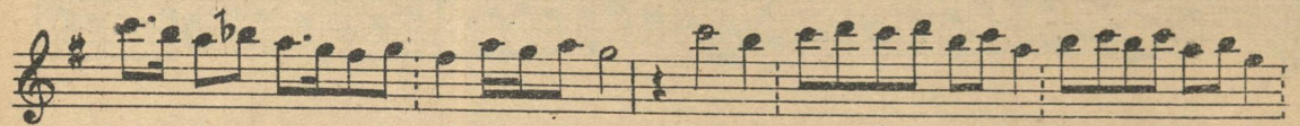
İKİNCİ HANE

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

Mevlevî Âyini

PENÇGÂH MAKAMINDA

(Mevlevîler bu Âyine *Bestei kadim* adını verirlerdi; kimin tarafından bestelendiği kat'î surette malûm değildir.)

Devri revan (♩ = 64) Şe hiba _____ zi ce na _____ bı zü_l ce lâ _____

Nº211

Sağ kudüm _____
Sol " _____

le _____ st sema _____ he yi hey hey hey hey ra na yi me _____ n

ca_ni_me _____ ni vay Fe ri ra _____ şı kulû _____ bı e_h li ha _____

le _____ st sema _____ he_yi hey hey hey hey ra na yi me _____ n

ca_ni_me _____ ni vay De ri me - z he bi mü _____ n ki ra_n_ha ra _____

me _____ st sema _____ he_yi hey hey hey hey ra na yi me _____ n

ca_ni_me _____ ni vay De ri me - z he bi a _____ şı ka_n halâ _____

le _____ st sema _____ he_yi hey hey hey hey ra na yi me _____ n

ca_ni_me _____ ni hey ya _____ rı ra_n_a_yi me _____ n he_yi hey hey

do_st zi ba yi me n he_yi heyhey ya_r ca ni

me ni ni ri me ni A_h he_yi sultani me_n

va y he_yi heyheyhey heyhünkâ_ri me_n va y he_yi yar

ya_rı yü re_gi m ya_r he_yi heyheyhey görki ne le ri

va_r he_yi ya_r ey sa ne mi dost sa ne mi

gi ri zi pa ye_m ya ri me n eyGe le yi

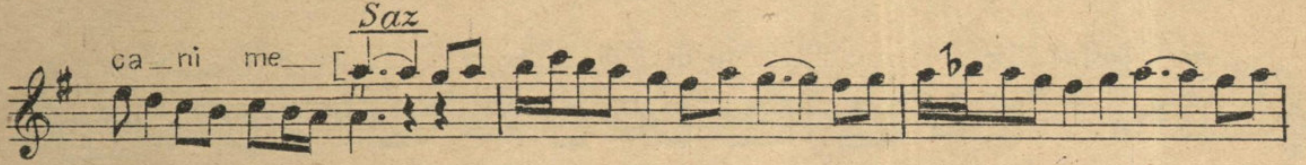
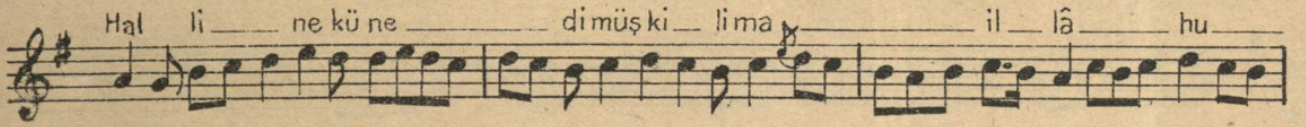
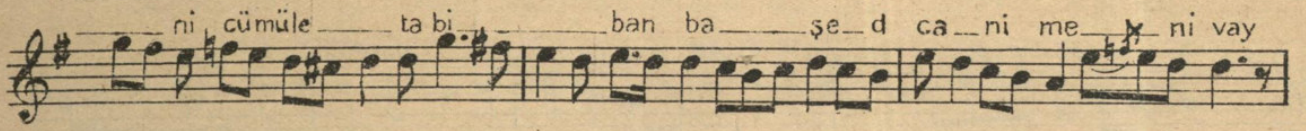
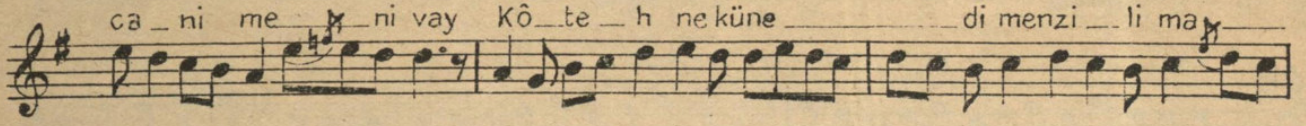
m dostge le yi m di di ne ya me d ya ri me

n ey Me hi a dostme hi a fi ta bı ra

ye_m ya ri me n eyGe le yi m dostge le yim

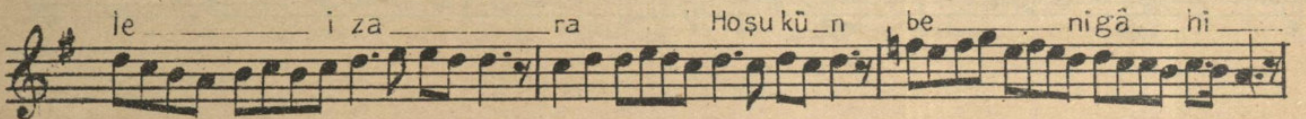
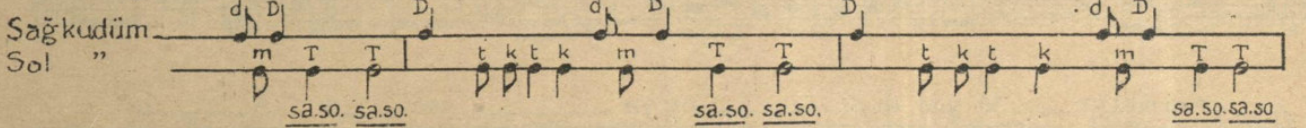
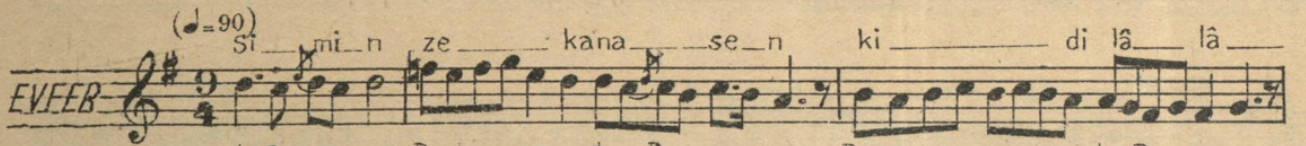
di di ne ya me d he_yi ya ri m he_yi mi

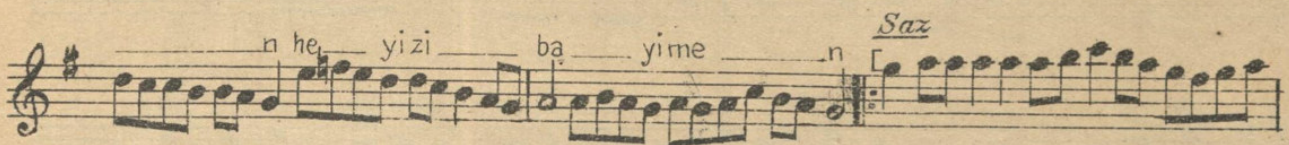
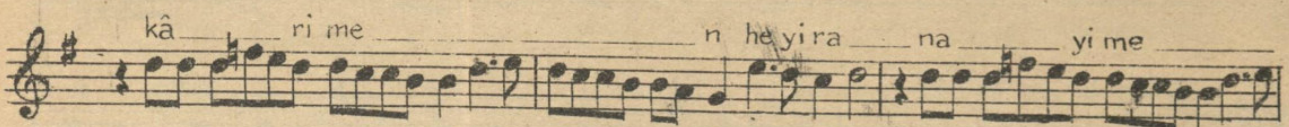
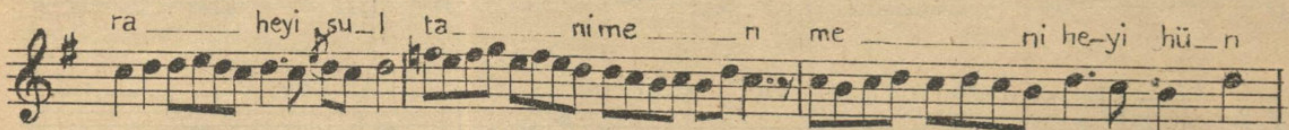
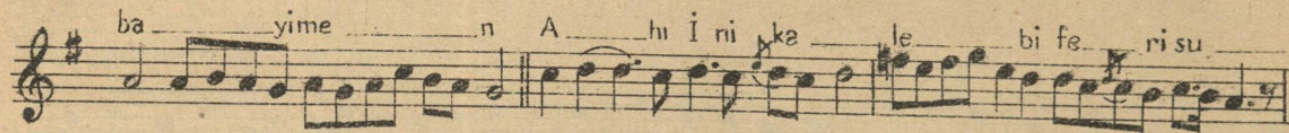
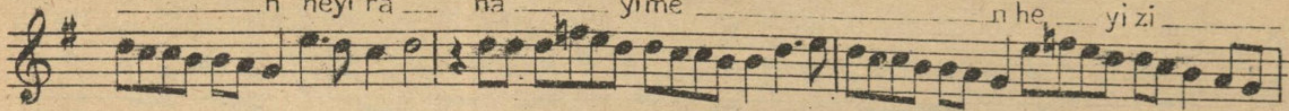
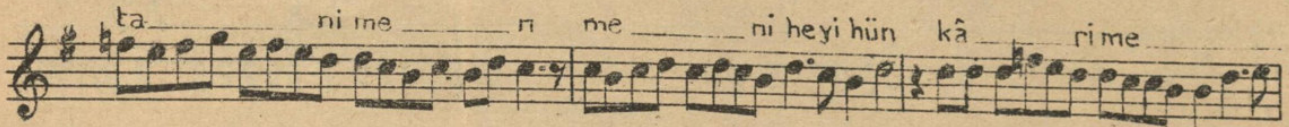
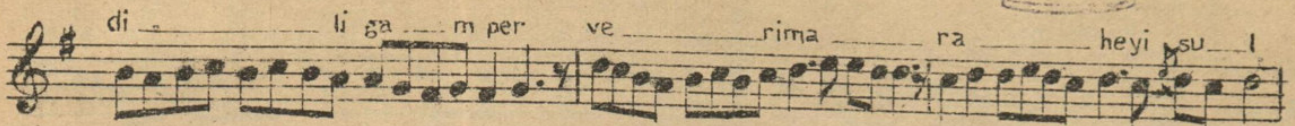
rim dostge le yim di di ne ya me d A_h

(Devri revan'ın yarısında kalır, Evfer'in son 5 zarbindan girer.)

İKİNCİ SELÂM

ÜÇÜNCÜ SELÂM

(♩ = 56) *Devri kebir* Biş ne — ve — zi ne y çü — n hi ka — — — — — yeti

Sağ kudüm
Sol ”

m m T t k T t k T T T t k t k m m t k t k m m t k t k

sa.sa.sa.sa sa.sa

mi — kü ne — — — — — di be li ya ri me — n va — — — — — y Ezcü — — — — — da

— — — — — yi ha — — — — — şî kâ — — — — — ye — — — — — ti mi — — — — — kü ne — — — — — d Ah be li ya

ri me — n A — h Gezne — — — — — yi — — — — — si tan ta me ra — — — — — bi bü

ri — — — — — de — — — — — e — — — — — n di be li ya ri — — — — — me — n va — — — — — y Ez ne — — — — —

fi — — — — — rem me — — — — — r dü ze n na — — — — — li — — — — — de e — — — — — nd.

Ah be li ya ri me — n A — h Si ne — — — — — ha — — — — — hem şer

ha şe — — — — — r ha — — — — — e — — — — — z fi — — — — — ra — — — — — kı be li ya — — — — — ri — — — — — me — n

va — — — — — y Ta bi — — — — — gû — — — — — yem şe — — — — — r hi — — — — — de — — — — — r di

(♩ = 140) ş ti yak [Saz]

Aksak semai

Sağ kudüm

Sol "

tkt ktk m T T tkt ktk m T T tk t ktk m T T

sa.50. sa.50. sa.50.

(♩ = 120) Ey ki he zar a fe ri n bu ni ce sul

Yürük semai

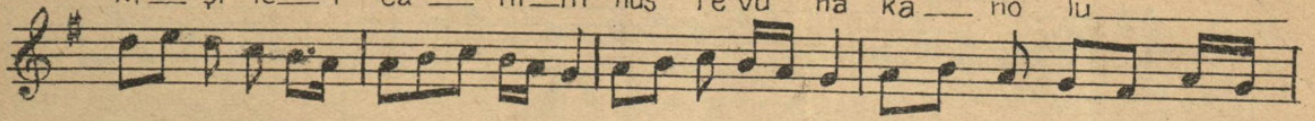
Sağ kudüm

Sol "

t k m tk t k m tk t k m tk t k m tk

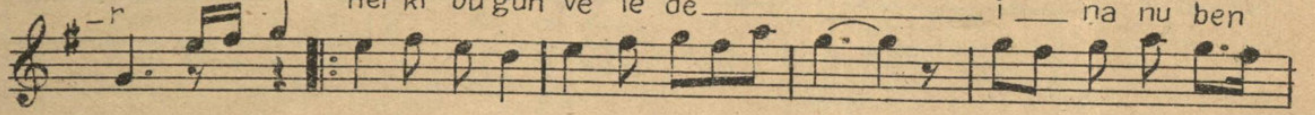
tan o lu ^{1.} ru dos tu dost tan o lu ^{2.} r ku lu o lan

ki — ş i le — r ca — nı — m hus revü ha ka — no lu

(Sax)

Her ki bu gün Ve le de — i — na nu ben

yüz sü re 1. dostu dost

yüz sü re 2.

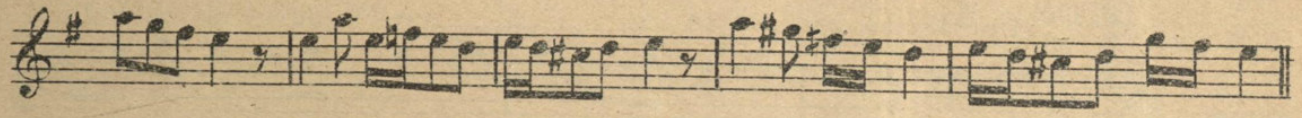
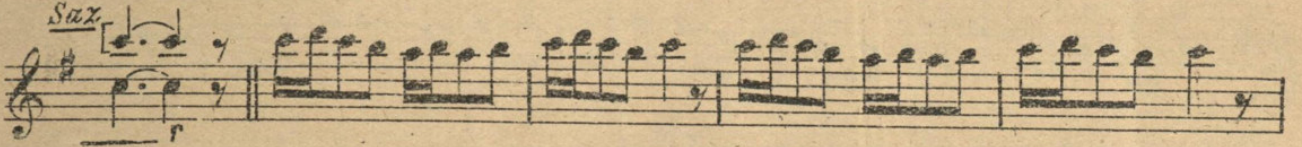
Yok su li se

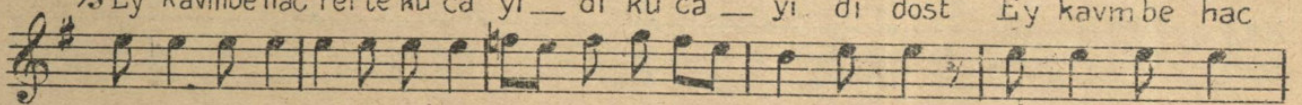
ba — yo lu — r ca — nı — m ba — yi se — sul ta — no lu

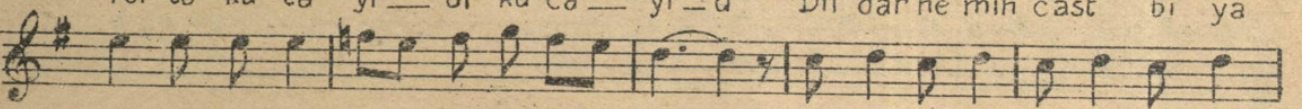
Sax

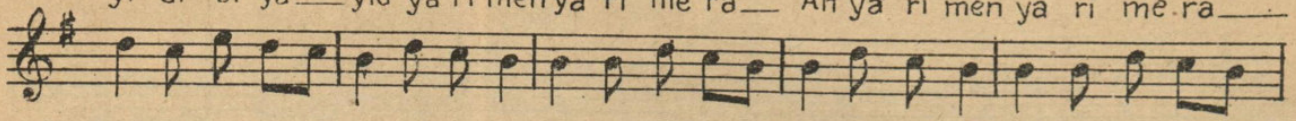
☼ Ey kavm be hac ref te kü ca yi — di kü ca — yi di dost Ey kavm be hac

ref te kü ca yi — di kü ca — yi — d Dil dar he min cast bi ya

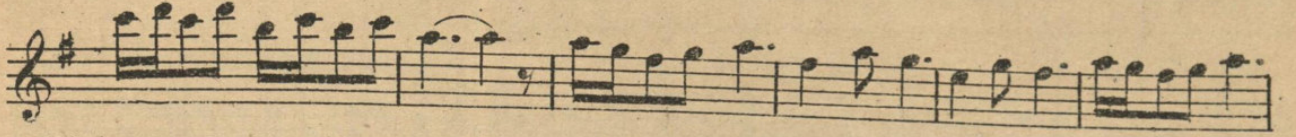
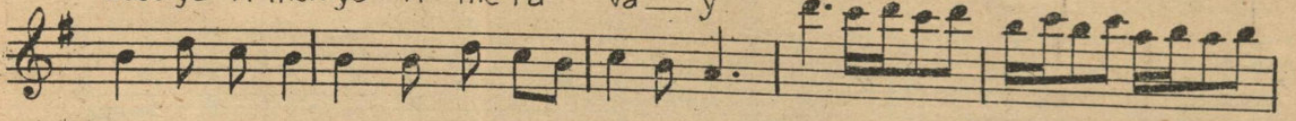

yi di bi ya — yid ya ri men ya ri me ra — Ah ya ri men ya ri me ra —

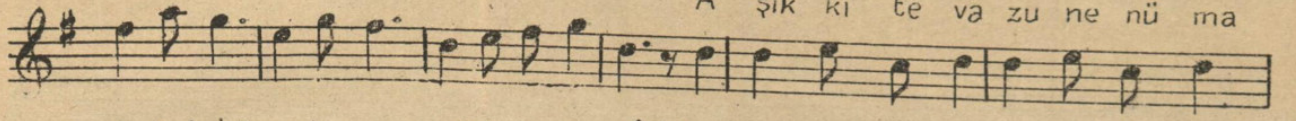

dost ya ri men ya ri me ra va — y

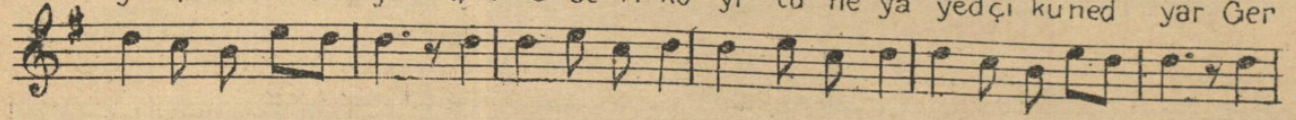
[Sax]

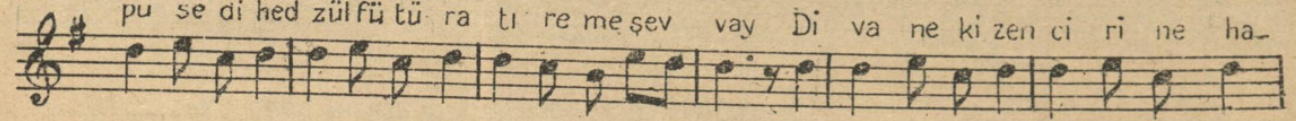
A şık ki te va zu ne nü ma

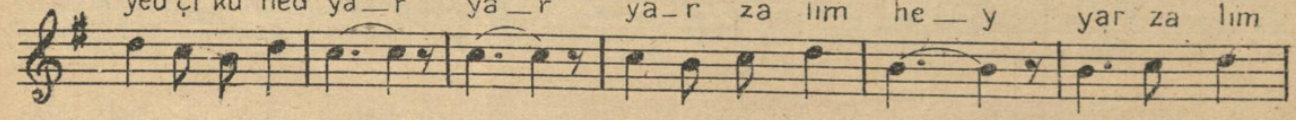
yed çi kü ned yar Şeb ha be ri kô yi tü ne ya yed çi kü ned yar Ger

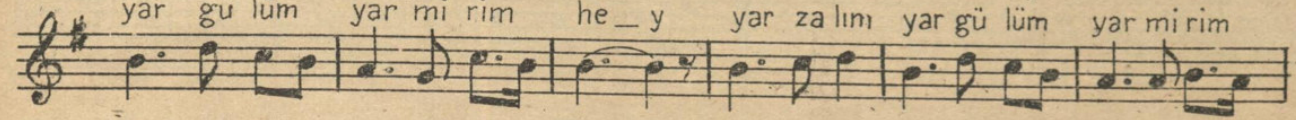
pu se di hed zülfü tü ra tı re me şev vay Di va ne ki zen ci ri ne ha-

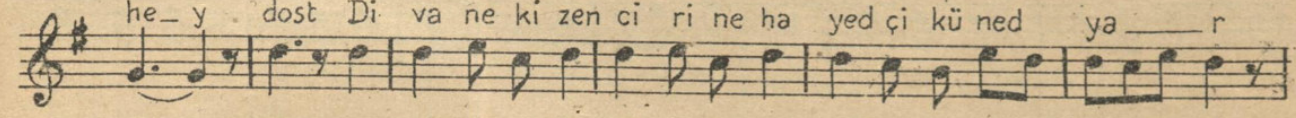
yed çi kü ned ya_r ya_r ya_r za lım he_y yar za lım

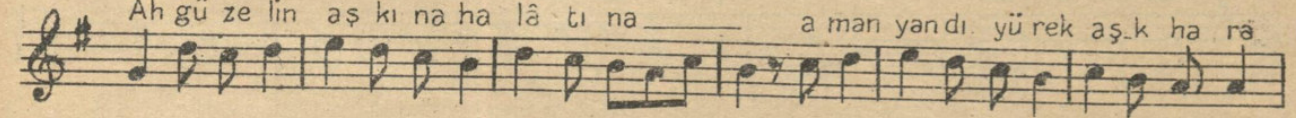
yar gü lüm yar mi rim he_y yar za lım yar gü lüm yar mi rim

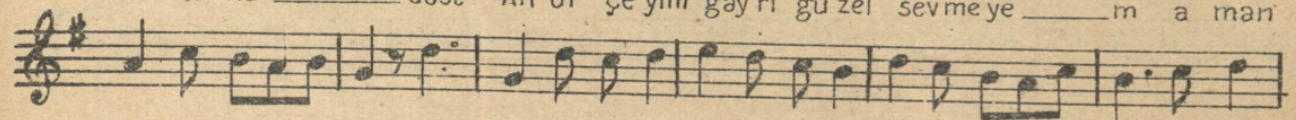
he_y dost Di va ne ki zen ci ri ne ha yed çi kü ned ya_r

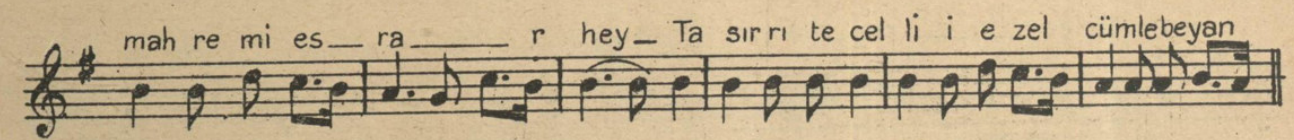
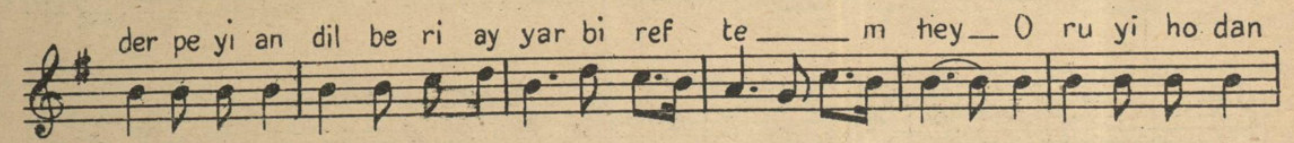
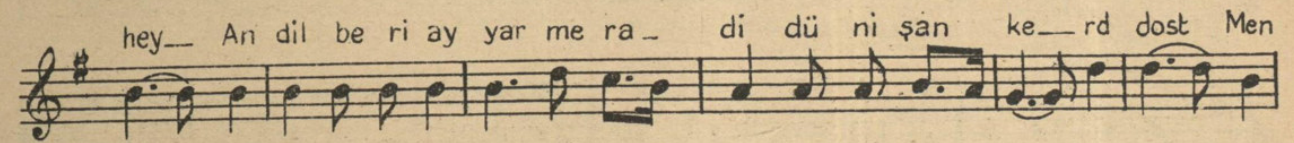
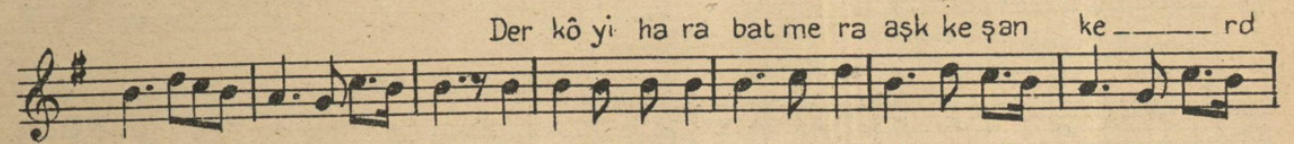
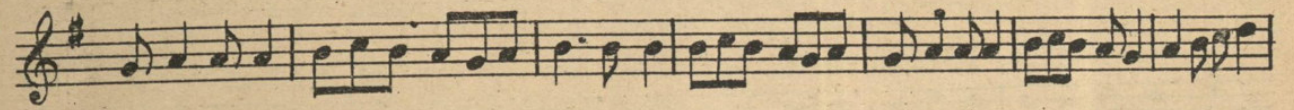
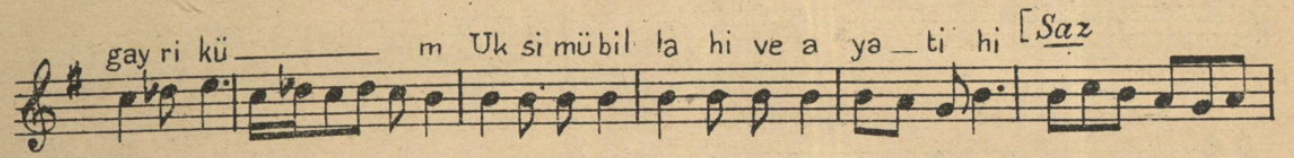
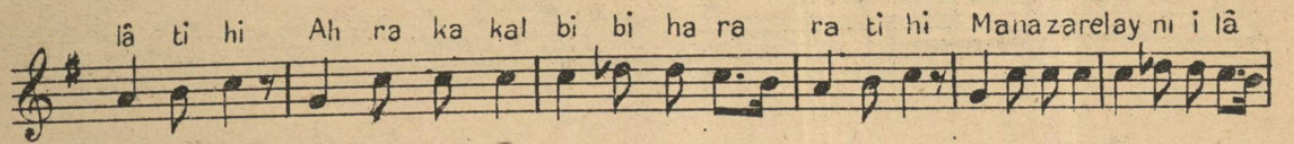

Ah gü ze lin aş kı na ha lâ tı na — a man yandı yü rek aş k ha râ

ra tı na — dost An di şe yim gay ri gü zel sev me ye — m a man

DÖRDÜNCÜ SELÂM

(♩=90) *EVFER*

Kerdsul ta _____ ni _____ meni _____ ni _____ sulta _____

Sağ kudüm " _____

Sol " _____

ni _____ sa.so. sa.so. _____ ni _____ ende _____ ri _____ di _____ lüca _____ n

ca _____ n i ma _____ ni _____ me ni _____ Hakdost de ri me _____ n

bi _____ de mi _____ meni zi _____ n de _____ şe ve _____

_____ m ye ki ca _____ ni _____ çi _____ şe ve _____ d ve _____ disadca _____

ni _____ meni _____ A _____ h i ma _____ ni _____ meni _____

SON PEŞREV

(Can Kurtaran) isimli eski bir Segâh peşrevinin 1 inci hanesi.

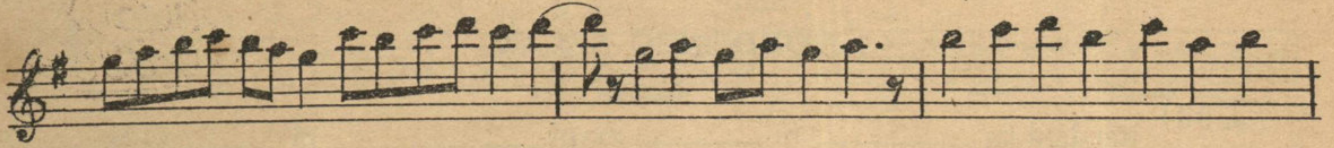
(♩=104) *Düyek*

N°212

Sağ kudüm " _____

Sol " _____

_____ sa.so. _____ sa.so. _____ sa.so.

(♩=132) [*Son yürük semai*]

Sağ kudüm^D
Sol "

1. 2. (♩=180)

1. 2. (♩=204)

(Son Peşrev) ile (Son Yürük Semai)den sonra kudümler durarak (Ney) çalanlardan biri tarafından kısa bir (Taksim) yapılır ve Mevlevî Âyininin musikili kısmı da bu (Taksim) ile bitmiş olurdu.

Pençgâh âyininin sonu.

Mevlevî Âyinlerinin

İcrasından evvel okunan ve notası

258 inci sahifeden itibaren

dört sahife işgal eden

Na'tin Farsça Metni

Yâ Habiballah Resûli Hâlıkı yektâ tûyi,
 Ber güzini Zülcelâli pâkü bihemtâ tûyi;
 Nâzenini Hazreti Hak sadrû bedri kâinat,
 Nûri çeşmi Enbiyâ çeşmiçerâğı mâ tûyi;
 Der şebi Mi'rac bûde Cebreil ender rikâb,
 Pâ nihâde ber seri nüh künbedi hazrâ tûyi;
 Yâ resûlallah tü dâni ümmetânet âcizend,
 Rehnümâyî âcizâni bi serü bi pâ tûyi;
 Servi bostânı risâlet nev behâri mâ'rifet,
 Gülbüni bâğı şeriat sünbülü bâlâ tûyi;
 Şemsi Tebrizî ki dâred na'ti Peygamber ziber,
 Mustafâ vü Müctebâ an Seyyidi âlâ tûyi.

Bu na'tin nesren Türkçeye tercümesi

Ey Tanrı'nın sevgilisi! eşsiz Yaratıcı'nın Elçisi sensin,
 Allah'ın kulları arasından seçtiği pâk ve benzeri olmayan sensin;
 Ulu Tanrı'nın nazlısı, kâinâtın yüksek derecelisi ve tekemmül etmiş,
 Peygamberlerin gözünün nûri bizim gözlerimizin ışığı sensin;
 Miraç gecesi «Cebrail» rikâbında olduğu halde,
 Dokuz kat yeşil kubbenin üstüne ayak basan sensin;
 Ey Tanrı'nın Elçisi! bilirsinki ümmetlerin âcizdirler,
 Başsız, ayaksız âcizlerin yol göstericisi sensin;
 Peygamberlik bostanının selvisi, ma'rifet dünyasının ilk baharı,
 Şeriat bağının gül fidanı, yüce sümbül sensin;
 Şemsi Tebrizî Peygamberin methini ezberlemiştir,
 Mustafa vü Mücteba, o yüksek Ulu sensin.

Pençgâh makamında Mevlevî Âyini

FARŞA METNİ SELÂMI EVVEL

Şehbâzı cenâbı Zülcelâlest sema' (Hey hey hey hey hey ranayimen canimen vay)
Ferraşı kulûbı ehli hâlest sema' (» » » »)
Der mezhebi münkiran harâlest sema' (» » » »)
Der mezhebi aşikan halâlest sema' (» » » » hey)

(Yar ranayimen hey hey hey dost zibayimen hey hey hey yar canimen
mirimen ah hey sultanimen vay hey hey hey hey hey hünkârimen vay
hey yar yar yüreğim yar hey hey hey hey gör ki neler var hey yar.)

«Ey» Sanemi «dost sanemi» giriz pâyem (Yarimen)

«Ey» Geleyim «dost geleyim» dedi neyamed (»)

«Ey» Mehi a - «dost mehi a» fitab râyem (»)

«Ey» Geleyim «dost geleyim» dedi neyamed (Hey yarım)

(Hey mirim dost geleyim dedi neyamed ah)

Ateş nezened der dili ma illâ Hû (Canimen vay)

Köteh neküned menzili ma illâ Hû (»)

Ger âlemyan cümle tabiban başend (»)

Halli neküned müşkili ma illâ Hû (»)

TERENNÜM

SELÂMI SANİ

Simin zekanâ senk dilâ lâle izârâ

Hoş kün benigâhi dili gamperveri mârâ

(Hey sultanimen hey hünkârimen hey ranayimen hey zibayimen)

În kalebi fersûde ger ez köyi tü dûrest

Elkalbü alâ babike leylen ve nehara

(Hey sultanimen hey künkârimen hey ranayimen hey zibayimen)

TERENNÜM

SELÂMI SALİS

Bişnev ez ney çün hikâyet miküned (Beli yarimen vay)

Ez cüdâyihâ şikâyet miküned (Ah beli yarimen dost)

Gez neyistan tâ merâ bübrideend (Ah beli yarimen dost)

Vez nefirem merdü zen nâlîdeend (» » » »)

Sine hâhem şerha şerha ez firak (» » » »)

Ta bigüyem şerhi derdi iştiyak. (» » » »)

TERENNÜM

Ey ki hezar âferin bu nice sultan olur (Dost dost)

Kulu olan kişiler (canım) husrevü hakan olur

Her ki bu gün Veled'e inanuben yüz süre (Dost dost)

Yoksul ise bay olur (canım) bay ise sultan olur

TERENNÜM

Ey kavm be hac refte kücâyîd kücâyîd (Dost)

Dildar hem incâst biyâyîd biyâyîd

(Yarimen yari mera ah yarimen yari mera dost yarimen yari mera vay vay)

TERENNÜM

Âşık ki tevazu nenümayed çi küned (yar)
Şebha beri kôyi tü neyayed çi küned (yar)
Ger pûse dihed zülf tûra tire meşev (vay)
Divane ki zencir nehayed çi küned (yar)

(Yar yar zalım hey yar zalım yar gülüm yar mirim hey dost
Divane ki zencir nehayed çi küned yar)

Ah! güzelin aşkına hâlâtına
Yandı yürek aşk hararatına
And içeyim gayri güzel sevmeyim
Tanrıya vü Tanrının ayâtına

TERENNÜM

Ah! minel aşk ve hâlâtihi
Ahraka kalbi biharârâtihi
Ma nazarel aynü ilâ gayriküm
Uksimü billâhi ve âyâtibi

TERENNÜM

Der kôyi harâbât mera aşk keşan kerd (hey)
An dilberi ayyar merâ didü nişan kerd (dost)
Men der peyi an dilberi ayyar bireftem (hey)
O rûyi hod an lâhza zimen bâz nihan kerd (dost)
Sultanı arefnâk büdeş mahremi esrar (hey)
Ta sırrı tecellii ezel cümle beyan kerd

SELÂMI RABİ

Sultanı meni, sultanı meni Ender dilü can imanı meni
(Hak Dost)

Der men bidemi men zinde şevem Yek can çi şevad sad canı meni
(Ah! imanı meni)

Pençgâh âyini Farsça metninin

nesren Türkçeye tercümesi

BİRİNCİ SELÂM

Sema', ulu Tanrı'nın büyük bir toğanıdır
Sema', vecdü hal ehlinin kalplerinin temizleyicisidir
Sema', münkirlerin mezhebinde haramdır
Sema', âşıkların mezhebinde helâldir

§

Benim sözünde durmayan güzelim
Gelirim dedi de gelmedi
Parlak düşünceli ay yüzlü sevdiğim
Gelirim dedi de gelmedi

§

Bizim gönlümüze ateş vuran ancak Allahdır
Bizim menzilimizi kısaltan ancak Allahdır
Bütün dünya halkı tabib olsalar
Bizim müşkülümüzü hal eden ancak Allahdır

İKİNCİ SELÂM

Ey gümüş çeneli, taş yürekli, lâle yanaklı güzel
Bizim gam besleyen gönlümüzü bir bakışınla hoş et
Bu yıpranmış kalp, gerçi senden uzaktadır
Lâkin kalbim gece gündüz senin kapındadır

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Dinle ney'den kim hikâyet etmede [1]
 Ayrılıklardan şikâyet etmede
 Der kamışlıktan kopardılar beni
 Nâlişim zar eyledi merdû zeni
 Şerha şerha eylesün sinem firak
 Eyleyim ta şerhi derdi iştiyak

§

Ey ki hezar âferin bu nice sultan olur
 Kulu olan kişiler husrevü hakan olur
 Her ki bu gün Veled'e inanu ben yüz süre
 Yoksul ise bay olur bay ise sultan olur

§

Ey Hacca giden kimseler! nerdesiniz?
 Sevgilimiz buradadır, geliniz, geliniz,
 Âşık sana tevazu göstermesin de ne yapsın?
 Geceleri senin semtine gelmesin de ne yapsın?
 Eger senin zülfünü öperse canın sıkılmasın;
 Bir deli zencire sarılmasın da ne yapsın?

§

Ah! güzelin aşkına halâtına
 Yandı yürek aşk hararatına
 And içeyim gayri güzel sevmeyim
 Tanrıya vü Tanrı'nın ayâtına

§

Aşktan ve aşkın hallerinden ah çekmekteyim
 Aşk, benim kalbimi hararetlerle yaktı
 Gözümün senden başkasına bakmadığımı (temin için)
 Tanrıya ve Tanrının âyetlerine and içerim

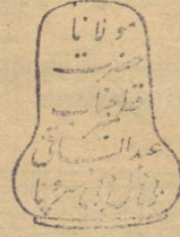
§

Aşk beni meyhaneler semtine çekti
 O hilekâr güzel beni gördü ve bana işaret etti
 Ben de o hilekâr güzelin arkasına düşüp gittim
 Halbuki o güzel derhal yüzünü benden sakladı
 Allah'a (Seni hakkıla tanıyamadık) deyen Peygamberin esrarına Pir'im mahremdi
 Bunun içindir ki o Peygamber ezelden tecelli eden esrarı Pirime ifşa etmişti

DÖRDÜNCÜ SELÂM

Sultanımsın benim, sultanımsın benim
 Gönlümde, cânımda imanımsın benim
 Bana bir nefes edersen ben dirilirim
 Bir cânın ne hükmü var? yüz kere canımsın benim

(1) Bu manzum tercüme, Mevlâna'nın Mesnevi'sini başdan başa nazmen türkçeye çeviren Nahîf'nindir.

Mevlevî Âyinleri

II

DÜGÂH MAKAMINDA

UŞŞAK MAKAMINDA PEŞREV

DEDE SALİH EFENDİNİN

(Eski Dügâh) makamı şimdiki (Uşşak) makamına benzediğinden Mevleviler (Dügâh) Âyinin-
den evvel bu peşrevi çalarlardı.)

(♩ = 40)

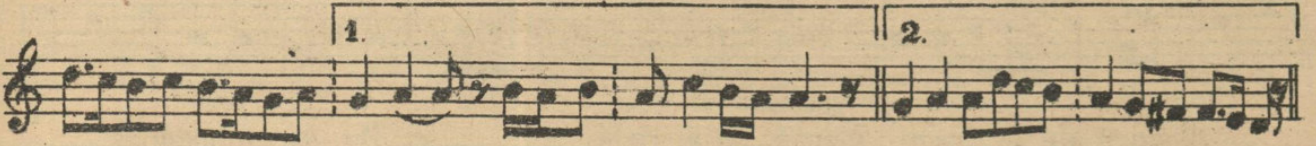
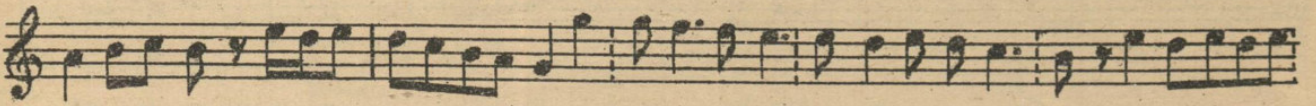
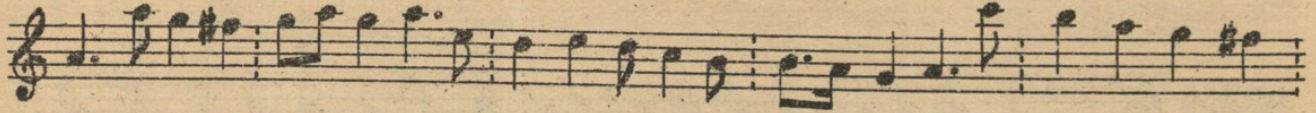
N°213

Devri kekir

İkinci Hane

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

MEVLEVÎ ÂYİNİ

DÜĞÂH MAKAMINDA

(Mevlevîler bu Âyine de *Bestei kadim* adını verirlerdi; kimin tarafından bestelendiği kat'î surette malûm değildir.)

(♩ = 112)

N° 214

Devri revan

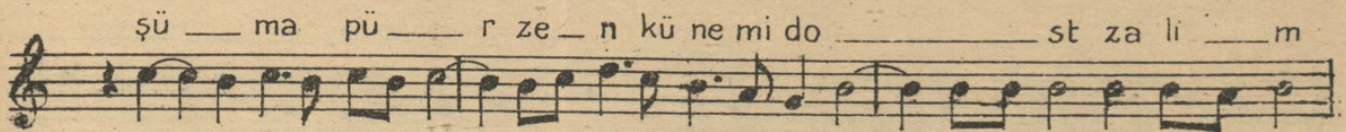
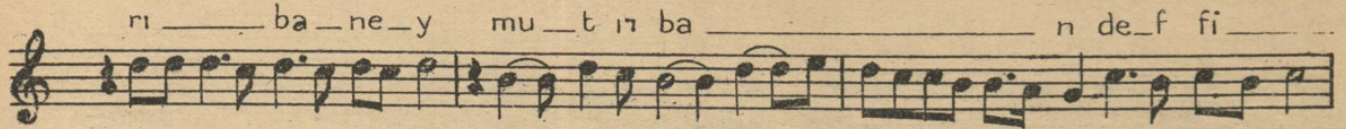
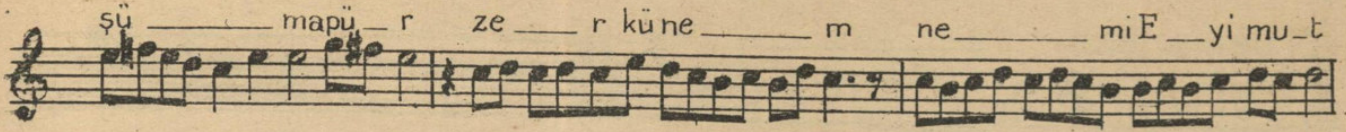
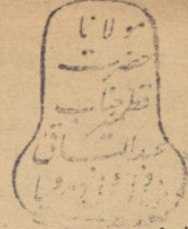
A şı ka s tı ta ri ku ra hi pe
 y ga m be ri ma Ma za de i a ş ki mü a
 ş ki ma de ri ma Ey ma de ri ma nü hü f te de
 r ça de ri ma Pin ha n şü de de r ta bi a ti
 kâ fe ri ma Men be n de i ku r a ne m e ge
 r ca n da rem Men ha ki re hi Mu ha m medi
 mu h ta rem Ger na k li kü ne d cü zi n ke se
 z gü f ta rem Bi za re me zo ve zi n sü ha
 n bi za re m Ba a n ki mi da ni me ra

her kız ne mi ha ni me ra Hestem se ki
zin a sı ta n ez der çi mi ra ni me ra
hey A şı ko l dum bi l medi m yar ö z ge le
ri le ya ri mi ş hey A l la ha l lah a şı ka
bun ca ce fa ler va ri mi ş bun ca e za
ler va rı mı ş yarey Bi ve fa yarı n çü ni
n bi ra h mü sen gin di l me ba ş ey De r di me
n da ni tü i m e zi ha li ma ga fil me ba
ş Der çe meni ü f ta d ey Na le i bü l
bül bül bü ca nı m Der çe meni ü f ta d
ey Na le i bü l bül bül ca nı mı Ta tü der a

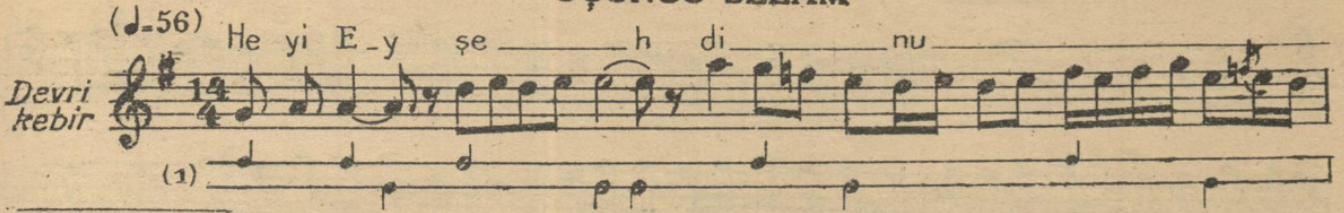
yi__ya__ ri__ me__ n der ha_y me i__ gü_l e__ yi gü
 _l Ta tü der a__ yi__ ya__ ri__ me
 _n der ha_y me i__ gü_l hey sul ta ni me__ n hey hünkâ ri me__
 _n he_y ra na yi me__ n he_y mak bu li me__

İKİNCİ SELÂM

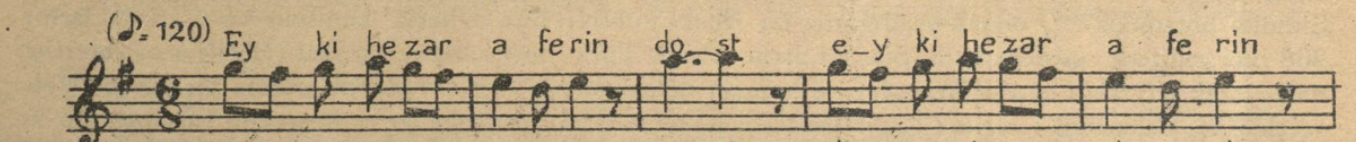
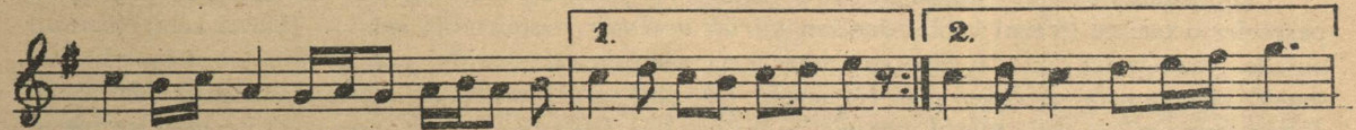
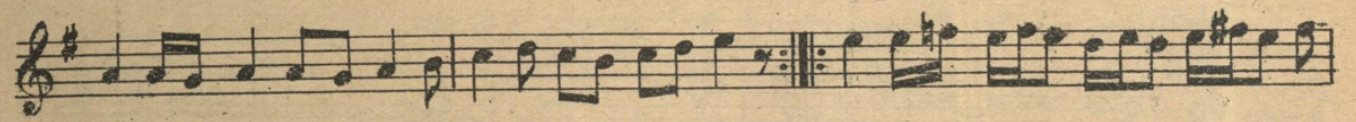
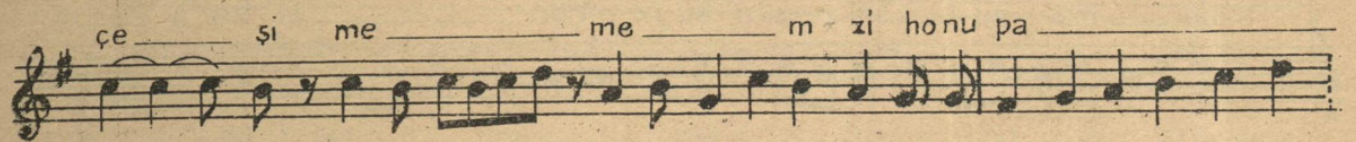
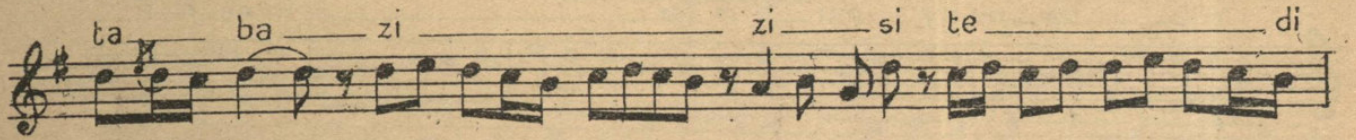
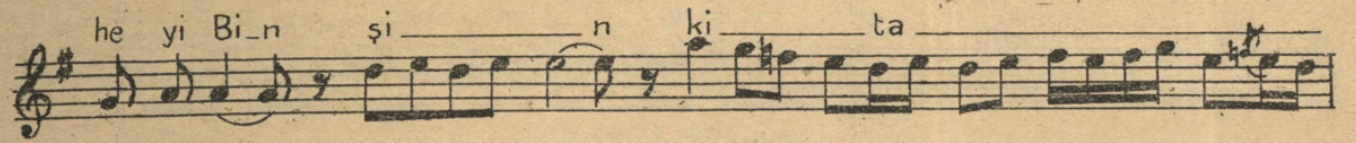
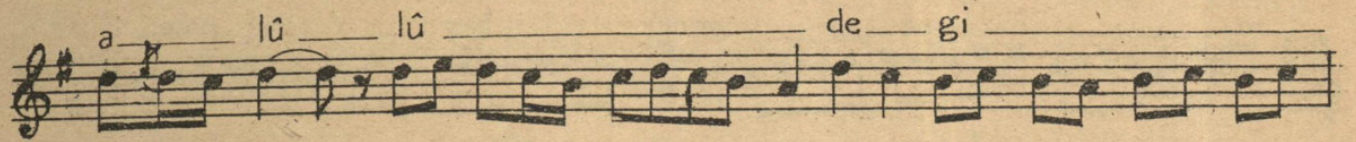
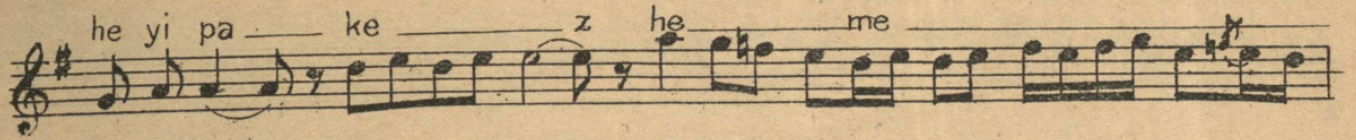
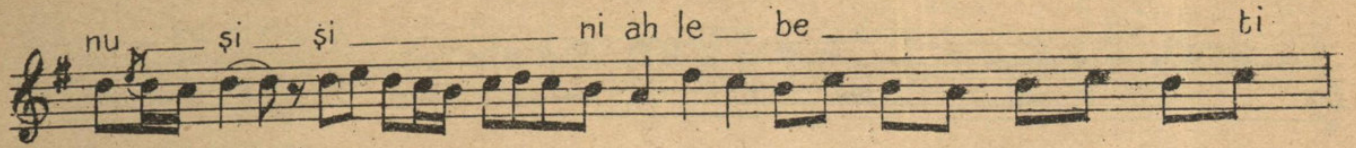
(♩=90) ni Su_l ta__ nı__ me ni
 Evfer {
 ni__ su_l ta__ nı__ meni__ A__ h E_ni der
 di__ lüca_n ca__ n i__ ma__ nı__ meni__
 ni__ De__ ri me_n bi__ de mi__ mi__ me_ni zi_n
 de__ şe ve__ mye kica__ n çi__ şe ve__ d
 ve__ di sadca__ nı__ meni__ ni__ E yi a

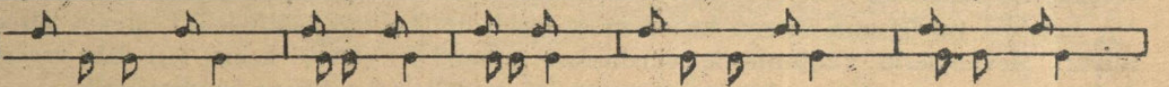
ÜÇÜNCÜ SELÂM

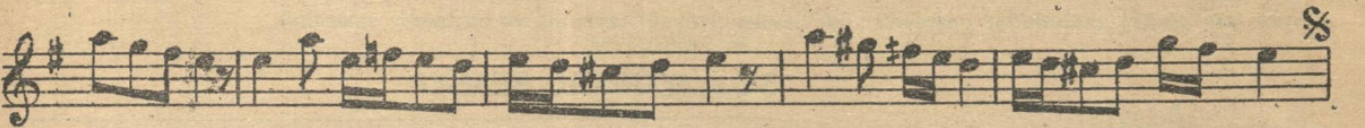
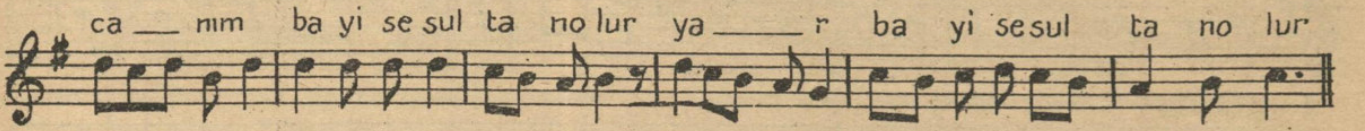
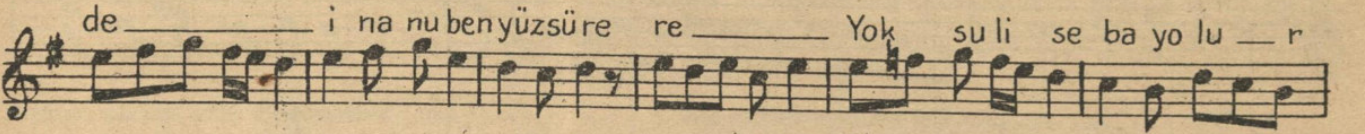
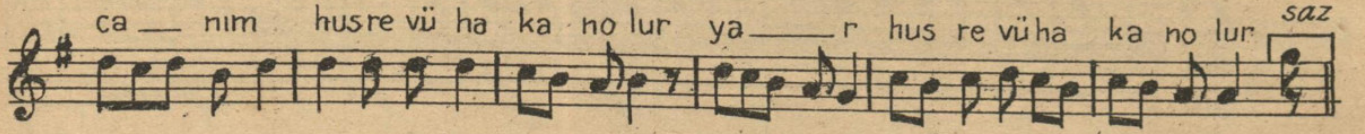

[1] *Kantemir oğlu* notası ile 250 sene evvel yazılmış Peşrevlerden anlaşıldığına göre — bu peşrevler o tarihte (Vezni kebir) denilen *yürük vezinde* bestelendiği vakit — (Devri kebir) ikamın burada yazdığımız gibi 14 zarptan mürekkep olan *en eski şeklle* yazılıyordu. Görülüyor ki 600 senelik birer musiki abideleri olan (Pençgâh), (Dügâh) ve (Hüseynî) Âyinlerinin üçüncü Selâmları da *Devri kebirin* en eski *yürük veznile* ve bu gün (Hafifi evvel) dediğimiz tavrı ile bestelenmiştir. Şimdiki notamızla $14/4$ olarak yazdığımız bu *Devri kebir*i, Mevlevîlerin kudümle nasıl vurduklarını 268 inci sahifede göstermiştik. Son iki asrın klasik Türk bestekârları, bu ikâ (Hafifi sani) tavrına naklederek iki misli ağırlaştırmışlar ve bundan dolayı bittabi *aslı zarpların* arasına bir takım (Veleleler), ve daha ilmî tabirile (Taz'if) ve (Ter'it) ler katarak Murabba'lar ve Peşrevler yapmışlardır ki $14/2$ hesabı yazdığımız (Devri kebir) in bu şekli de 280 inci sahifedeki Peşrevin altına işaret edilmiştir. Mevlevîlerin kudümlerde vurdukları üçüncü bir (Devri kebir) leri daha vardı ki iki *Devri kebir* mecmuuna müsavi olan bu ikâm şeklini de 262 inci sahifeye kaydetmiştik.

Yürük
semai

(Dügâh) Âyininin burasından (Pençgâh) Âyininin 270 inci sahifedeki :

Ey kavm be Hac reft e kücâyid...

Güftesile başlayan parçasına geçilir ve bu parçadan Âyinin 274 üncü sahifedeki nihayetine kadar terennümlerile aynen çalınıp okunduktan sonra 288 inci sahifede yazılan (Segâh Batağı) isimli peşrev ve (Son Yürük Semai) çalınarak (Dügâh) Âyini biterdi.

SON PEŞREV

Tanbûrî Hızır Ağanın (Segâh batağı) isimli peşrevinin
1 inci Hanesi (1)

(♩-90)

N°215

Düyek

Yalnız bir saz tarafından

Hep birlikte

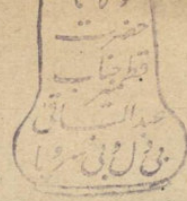
(1) (Sakil) ikainda bir Peşrevdir ; Mevleviler (Düyek) tavrında ve bu tarzda çalarlardı.

SON YÜRÜK SEMAİ

(♩-132)

1. 2.

Yürük semai

(♩ = 180)

1. 2.

(♩ = 204)

Three staves of musical notation in G major, 8/8 time. The first staff has a tempo marking of (♩ = 180) and is divided into two sections labeled 1. and 2. The second and third staves have a tempo marking of (♩ = 204).

Dügâh makamında Mevlevî Âyini

FARŞÇA METNİ SELÂMI EVVEL

Aşkast tariku râhi Peygamberi mâ	Ma zâdei aşkımü aşk mâderi mâ
Ey mâderi mâ nühüfte der çâderi mâ	Pinhan şüde der tabiati kâferi mâ
Men bendei Kur'anem eger can dârem	Men hâki rehi Muhammedi muhtârem
Ger nakl küned cüz in kes ez güftârem	Bizârem ezo ve zin sühan bizârem
Ba an ki midâni merâ her giz nemi hâni merâ	Hestem seki zin âsitan ez der çi mirâni merâ
«Hey» Âşık oldum bilmedim yar özgelerle yar imiş	«Hey» Allah Allah âşıkâ bunca cefalar var imiş (Bunca ezalar var imiş yar)
«Ey» Bivefâ yar inçünin birahmü sengindil mebâş	«Ey» Derdimendâni tûim ez hâli ma gafil mebâş
Der çemen üftâd «Ey» nâlei bülbül «Canım»	Tâ tü der âyi «Yârimen» der haymei gül (Ey gül tâ tü der âyi yârimen der haymei gül hey sultânimen hey hünkârimen hey ra'nâyimen hey makbûlimen)

SELÂMI SANİ

Sultânı meni sultarı meni	Ender dilü can imânı meni
Der men bidemi men zinde seven	Yek can çi şevved sad cânı meni
Ey âşıkân ey âşıkân men hâk ra gevher künem (Dost)	
Ey mutribân ey mutribân deffi şüma pür zer künem (Dost zalim yar mirim)	

SELÂMI SALİS

«Hey» Ey şehdi nûşini «ah» lebet «hey» pâk ez heme «hey» âlûdegi
«Hey» Binşin ki ta bazisted çeşmem zi hon palûdegi

TERENNÜM

Ey ki hezar âferin (dost) bu nice sultan olur	Kulı olan kişiler (canım) husrevü hakan olur (Yar husrevü hakan olur)
Her ki bu gün Veled'e (dost) inanuben yüz süre	Yöksul ise bay olur (canım) bay ise sultan olur (Yar bay ise sultan olur)

TERENNÜM

İHTAR

[Dügâh Âğininin buradan sonrasının güfte ve bestesi (Pençgâh) Âğininin 276 inci sahifedeki:

Ey kavim be hac refte kücayid kücayid...

güftesile başlayan kısımdan itibaren nihayetine kadar aynı olduğu için tekrar yazılmamıştır.]

Dügâh Âyini Farsça metninin

Nesren Türkçeye tercümesi

BİRİNCİ SELÂM

Bizim Peygamberimizin yolu aşktır
 Ey bizim çadırımızda gizlenen anamız
 Bu can bende oldukça «Kur'an» ın kuluyum
 Eger bir kimse bundan başka bir sözümü naklederse

Biz aşktan doğduk, aşk bizim anamızdır
 Sen bizim nankör tabiatımızda saklısın
 Ben, *Muhammed Muhtar*'ın yolunun toprağıyım
 Ben o kimseden ve o sözden bizar olurum

[Âyin'in Farsça metninde burada bulunan türkçe bir beyit tekrar yazılmadı.]

Ey vafasız yar! bu kadar merhametsiz ve taş yürekli olma
 Sana düşgünüz, halimizden bu kadar gafil olma

[Âyin'in burasındaki «*Der çemen üftad nalei bülbül; Ta tü der âyi der haymei gül*» beyti vezinsiz olmasına nazaran bunun mürûri zamanla bozulduğu şüphesizdir. *Binaenaleyh, zaten açık bir mana çıkmayan bu beytin tercümesinden vazgeçilmiştir.*]

İKİNCİ SELÂM

Sultanımsın benim, sultanımsın benim
 Bana bir nefes edersen ben dirilirim

Gönlümde, canımda imanımsın benim
 Bir canın ne hükmü var? yüz kere canımsın benim

Ey aşıklar! ey aşıklar! ben toprağı cevher yaparım
 Ey çalgıcılar! Ey çalgıcılar! ben teflerinizi altınla doldururum

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Sevgilim! senin dudağının tatlı balı bütün kusurlardan müberradır
 Gel! yanıma otur ki kan dolmuş olan gözlerim tekrar açılsın

[Dügâh âyininin burasından «*Pençgâh*» âyininin: (Ey ki hezar aferin...) musraile başlayan kıtasına geçilir ve nihayetine kadar aynen okunurdu.]

Mevlevî Âyinleri

III

HÜSEYNÎ MAKAMINDA

HÜSEYİNİ MAKAMINDA PEŞREV

KUL MEHMED'İN

(♩ = 40)

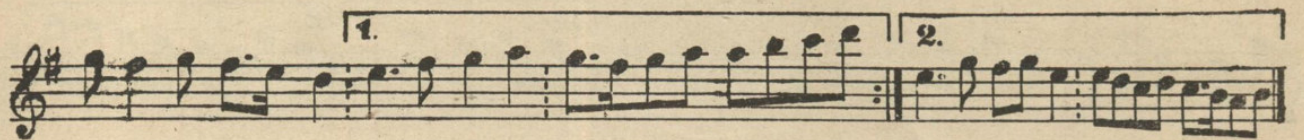
N°216

Devri kebir

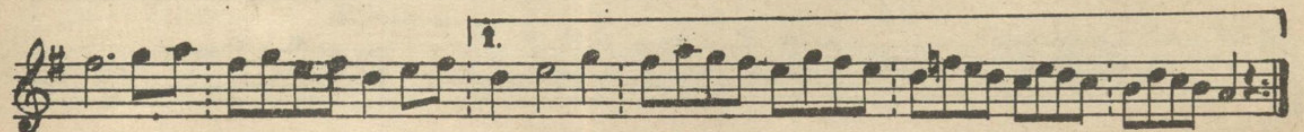
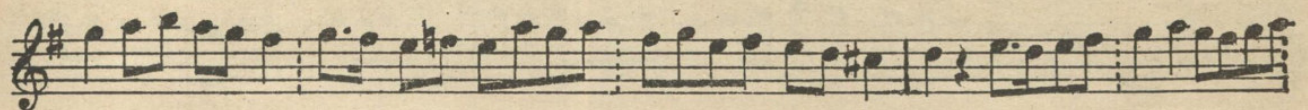
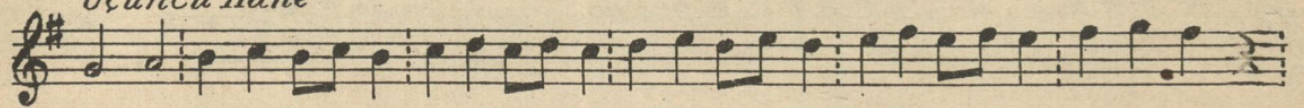
İkinci Hane

1.

2.

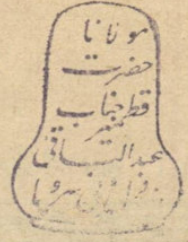

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

A handwritten musical score for a piece titled "Dördüncü Hane". The score is written on ten staves of music paper. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and accidentals. The score features several first and second endings, indicated by bracketed lines with "1." and "2." above them. A double bar line with repeat dots is used to denote the end of a section. There is a faint pencil sketch of a face in the upper left corner of the page.

MEVLEVİ ÂYİNİ

HÜSEYNİ MAKAMINDA

(Bestei kadim) ismi verilen üç mevlevî ayininin üçüncüsü olan bu Hüseyinî ayininin de kimin tarafından bestelendiği kat'i surette malûm değildir.

N° 217 (♩=112) A

Devrirevan {

te_ş ne ze ne di de_r di li ma

il lâ hu ca ni me ni vay Kô te.h ne kü ne

di me_n zi li ma il lâ hu ca ni me ni vay

Ger a le mi ya ni cü_m le ta bı ban ba şe d

ca ni me ni vay Hal li ne kü ne d mü_ş ki li ma

il lâ hu ca ni me ni vay y he_yi ya_r me_de

di i_h san me de di guf ran me de di vay heyya_ri me

n heymi_ri me n Ger se_bi ze i ra ni me ra

gü_l berki te ri Ger se_bi ze i ra ni me ra

gü_l ber ki__ te ri _____ dostşa _____ dü ma _____ ne_m ki re se _____

di en de__ r mü ra _____ dı hi_ş ve li _____ ey ça_re i _____

en de__ r mü ra _____ dı ya__ ri men İmru _____ z sema _____

a__ st sema _____ a__ st sema _____ ve _____ fa__ ne da _____

ri__ hey hey za lı mı hey Nu re _____ st şü a _____ a__ st şü a _____

a__ st şü a _____ ve _____ fa__ ne da _____ ri__ hey hey za lı mı hey _____

İ ni a_ş kı__ me ta _____ a__ st me ta _____ a__ st me ta _____

ve _____ fa__ ne da _____ ri__ hey hey za lı mı hey İn a _____ sk me ta _____

a__ st me ta _____ a__ st me ta _____ ve _____ fa__ ne da _____

ri__ hey hey za lı mı he_y he_y sul ta nı me__ n. va _____

yi he yi kün kâ ri me__ n do__ st do _____ s tu hey ra na yi me__ n _____

va _____ yi he _____ yi heyhey hey hey ya _____ ri me _____ n ey Bi _____ ve fa

yar i _____ n çü ni _____ n bi ra _____ h müsen gin di _____ l me _____ ba _____

_____ ş e_y De _____ r di me _____ n da _____ ni tü _____ i _____ m e zi ha _____ li ma _____

_____ ga _____ fil me _____ ba _____ ş Derçe _____ meni ü _____ f ta _____ d

ey Na le i bü _____ l bül bül bülca _____ nı _____ m Derçe _____ me ni ü _____ f

ta _____ d ey na le i bü _____ l bül bül bül ca _____ nı _____

_____ mı Ta tü der a _____ yi _____ ya _____ ri _____ me _____ n der ha_y me i _____

gü_l e _____ yi gü_l Ta tü der a _____ yi _____ ya _____ ri _____ me _____

_____ n der ha_y me i _____ gül hey sul ta .ni me _____ n hey hünkâ _____ ri me _____

_____ n he_y ra na _____ yi me _____ n he_y mak bu _____ li me _____

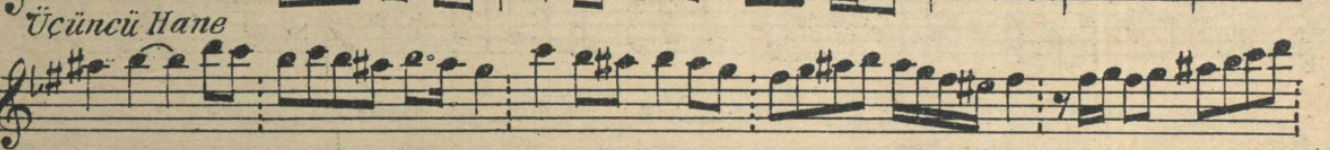
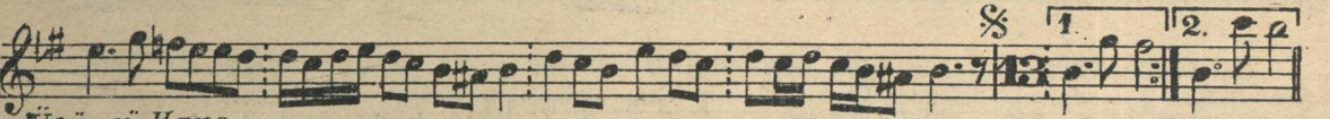
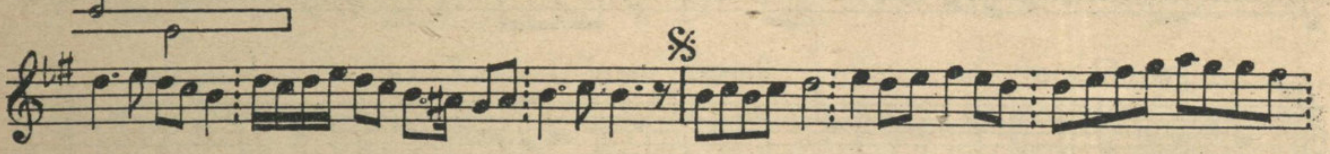
İKİNCİ SELÂM

(Hüseynî) Âyininin burasından (Dügâh) Âyininin 284 üncü sahifedeki 2 inci Selâmına geçilir ve nihayetine kadar terennümlerile beraber aynen çalınıp okunduktan sonra (Segâh) makamında bir (Son Peşrev) ile bir de (Son Yürük Semai) çalınır.

SEGÂH MAKAMINDA PEŞREV

YUSUF PAŞA'NIN
DEVİRİ KEBİR (*)

(♩ = 90)

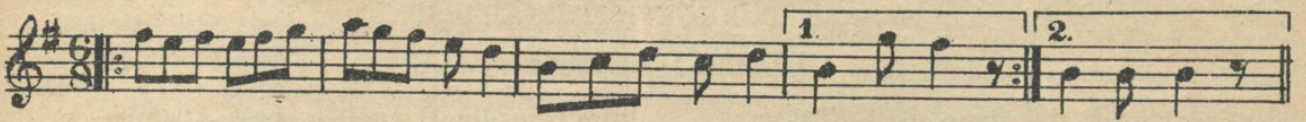

(*) Âyinlerin sonunda Mevlevîler bu Peşrevi çalarken kudümler (Düyek) ikamı vururlardı.

SON YÜRÜK SEMAİ

(♩ = 132)

[♩ = 204]

Hüseyinî âyininin sonu.

Hüseyinî makamında Mevlevî Âyini

FARŞÇA METNİ SELÂMI EVVEL

Âteş nezened der dili ma illâ Hû (canimen vay) Kôteh neküned menzili ma illâ Hû (canimen vay)
Ger âlemyan çümle tabiban başend (» ») Halli neküned müşkili ma illâ Hû (» »)
(Hey yar meded ihsan meded gufran meded vay hey yarimen hey mirimen)

[Ger sebzei râni mera gülberki teri (*mükerrer*) « Dost » Şadmânem ki resed ender muradı
hiş veli ey çarei ender muradı yarimen]

İmrûz semâast semâast sema' (Vefâ nedâri hey hey zalım hey)
Nûrest şuaast şuaast şua' (» » » » » »)
Ez akıl vedaast vedaast veda' (» » » » » »)
În aşk metaast metaast meta' (» » » » » »)

(Hey sultanimen vay hey hünkârimen dost hey ranayimen vay hey hey hey hey hey yarimen)
«Ey» Bivefâ yar inçünin bi rahmü sengildil mebâş «Ey» Derdimendâni tûim ez hâli ma gafil mebâş
Der çemen üftad «ey» nalei bülbül «canım» Ta tü der âyi «yarimen» der haymei gül
(Ey gül ta tü der âyi yarimen der haymei gül hey sultanimen
hey hünkârimen hey ra'nayimen hey makbûlimen)

SELÂMI SANİ

[*Hüseyinî âyininin güfte ve bestesi buradan nihayetine kadar (Dügâh) âyininin aynı
olduğu için tekrar yazılmamıştır.*]

Hüseyinî Âyini Farsça metninin

NESREN TÜRKÇEYE TERCÜMESİ BİRİNCİ SELÂM

Bizim gönlümüze ateş vuran ancak Allah'tır
Bütün dünya halkı tabib olsalar

Bizim menzilimizi kısaltan ancak Allah'tır
Bizim müşkülümüzü hal eden ancak Allah'tır

[*Hüseyinî Âyininin Farsça güftesinin burasında [] işaretleri arasına alınan ve (Ger
sebzei râni mera...) diye başlayarak (Ender muradı yarimen) kelimelerle biten kısım, man-
zum olmadığı gibi mensûr da olsa dürüst bir mana ifade etmediği için tercüme edilememiştir.*]

Bu gün sema' vardır, sema vardır, sema'

Nur vardır, ziya vardır, ziya

Akla veda ediyoruz, veda ediyoruz, veda'

Bu aşk bir meta'dır, meta'dır, meta'

Ey vefasız yar! bu kadar merhametsiz ve taş yürekli olma

Sana düşgünüz, halimizden bu kadar gafil olma

[*Dügâh âyininin 1inci Selâm'ının sonunda (Der çemen üftad...) diye başlayan vezinsiz beyit,
Hüseyinî âyininin burasında da vardır; evvelce de söylediğimiz veçhile tercüme edilememiştir.*]

İKİNCİ SELÂM

[*Buradan Dügâh âyinine geçilir ve nihayetine kadar aynen okunurdu.*]

Mevlevî Âyinlerindeki İka'lar ve bu İka'ların kudümlerde vurulan velveleli şekillerinin

TESBİTİ HAKKINDA İZAHAT

Mevlevî Âyinlerinde kullanılan İka'ların adedi (8) i geçmemektedir; bu İka'lar şunlardır:

1— Muzaaf Devri kebir ($\frac{14}{2}$); 2— Devri kebir ($\frac{14}{4}$); 3— Devri revan ($\frac{14}{8}$); 4— Düyek ($\frac{8}{4}$); 5— Evfer ($\frac{9}{4}$); 6— Frenk'çin ($\frac{12}{4}$); 7— Aksak semai ($\frac{10}{8}$); 8— Yürük semai ($\frac{6}{8}$).

Âyinler okunurken bu İka'lar kudümle vurulduğu için, Mevleviler her İka'nın - ellerle sağ ve sol dizlere vurulduğu gibi - sağ ve sol kudümlere de aynen vurulması, pek sâde ve tantanasız olacağını düşünmüşler ve buna mahal kalmamak üzere bu İka'ların esasî zarplarının aralarına musiki ameliyecileri lisanında (Velvele) denilen bir takım «tezyinler» ilâve ederek gayet muntazam «İkâî ibareler» (Phrases rythmiques) vücûde getirmişlerdir.

Bu velveleli İka'ların bir üstat tarafından mı, yoksa muhtelif tarihlerde başka başka üstatlar tarafından mı tertip ve tanzim edildiği malûm değildir. Maamafih şurası muhakkak ve bilhassa takdire şayandır ki, Mevlevî musikîşinasları tarikat Âyinlerinde kullandıkları İka'ların kudümlerde vuruluş tarzını tertip ederken büyük bir zevkî selim eseri göstermeğe muvaffak olmuşlardır. Filvaki, bu İka'ların esasî zarplarının aralarındaki boş zamanları doldurmak için «tezyinat» kabilinden ilâve edilen «İkâî şekiller», o kadar isabetle seçilmiştir ki «velveleli İka'», «aslî zarplar»ın ahengini asla bozmamış ve bil'akis onları daha ziyade canlandırmıştır.

Büyük bir hüsnü tabiat eseri olan bu *Velveleli İka'lar*'ın unutulmaması için bunların tesbiti Türk musikisi tarihini alâkadar eden mühim bir mes'ele idi; bu hususta Konservatuvar tasnif hey'eti azasından muhterem ve kıymetli arkadaşımız Zekâî zade Ahmet Beyin derin vukuf ve ihtisasından istifade edildiğini burada büyük bir şükran hissile kaydetmek borcumuzdur.

Mevlevî Âyinlerindeki İka'ların kudümlerle nasıl vurulacağını bu cildin ilk sahifelerine dercedilen (Pençgâh) Âyininin İka' değişen yerlerinde nota satırının altına çizdiğimiz iki hat üzerine icabeden nota şekilleri ve bir takım harfler ilâvesile göstermiştik; şükadar ki bu velveleli İka'lardan 260 inci sahifede yazılı (Devri kebir) in baş tarafında hattat tarafından bir sehiv [1] yapıldığı gibi, her İka'nın *aslî* zarplarına karşılık gelek «velveleler» in hangileri olduğu da bilmukayese kolayca anlaşılmasına ve zaten «velveleli İka'lar»ın sağ ve sol ellerle sağ ve soldaki kudümlere nasıl vurulacağına işaret ittiğimiz harflerin medlûlları da izaha muhtaç bulunmasına binaen, aşağıda evvelâ bu harflerin medlûlleri anlatılmış ve sonra da Mevlevî Âyinlerinde kullanılan bütün İka'lar «aslî zarpları» ve o zarplara tekabül eden «velveleri» le ayrı ayrı gösterilmiştir:

D— (Düm) işaretidir.; üstünde **D** harfi bulunan zarbı sağ el sağdaki kudüme vuracaktır.

T— (Tek) işaretidir. (Tek) zarbı kudümlerde iki türlü icra edilir: birincisinde, yalnız sol el soldaki kudüme vurulur ki o vakit üstünde **T** harfi bulunan zarbın altına bir şey yazılmamıştır; ikincisinde sağ ve sol eller «birlikte ve aynı zamanda» sol kudüme vurulur ki o halde üzerinde **T** harfi olan zarbın altına sa. so. harfleri konulmuştur.

d m — (Düme) işaretidir; üstünde **d** harfi olan zarbın sağ el ile sağ kudüme, ve **m** harfi olan zarbın da sol el ile sol kudüme vurulması lâzım gelir.

t k — ('Teke) veya (Tekkâ) lafızlarına işaretidir; üstünde **t** harfi olan zarbın sağ el ile sol kudüme, **k** harfi olan zarbın da sol el ile aynı kudüme vurulması icabeder. (Teke) ve (Tekkâ) arasındaki fark, birincinin «kısa», ikincinin de nisbeten «uzun» zarplardan mürekkep olmasından ibarettir ve vuruluş tarzlarında hiç bir fark yoktur.

[1] Bu sehiv, o sahifedeki (Devri kebir) in evvelinde bulunan üç tane küçük (d) harfinden üçüncüsünün büyük (D) olacak iken küçük (d) olarak yazılmasıdır.

Birinci formada vukua gelen ikinci bir hattat sehivini de burada ihtar edelim: 264üncü sahifenin birinci satırındaki (Metronom) rakamı (64) değil (112) olacaktır.

1 — MUZAAF DEVRİ KEBİR

$\frac{14}{2}$

Aslı zarflar DÜM DÜM TEK DÜM DÜM

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa.so.

sa.so.

Aslı zarflar TEK DÜM TEK TEK KÂ

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa.so.

sa.so.

Aslı zarflar DÜM DÜM TEK DÜM TEK

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa.so.

Aslı zarflar TEK DÜM TEK TEK KÂ

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

2 - DEVRİ KEBİR

$\frac{14}{4}$
Aslı zarplar DÜM DÜM TEK DÜM TEK

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa. so. sa. so.

Aslı zarplar TEK DÜM TEK TEK KÂ

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa. sol.

3 - DEVRİ REVAN

$\frac{14}{8}$
Aslı zarplar DÜM DÜM TEK DÜM TEK TEK

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

4 - DÜYEK

$\frac{8}{4}$
Aslı zarplar DÜM TEK TEK DÜM TEK

Velveleler

Sağ kudüm

Sol "

sa. so.

Evfer usulü
aksak üslup
değişmesiyle

olur ve $\frac{9}{4}$
böyle Asli zarplar
muntazam.

düm tek kâ düm

5 - EVFER

Asli zarplar DÜM TEK TEK DÜM TEK TEK

Sağ kudüm

Velveleler t k t k m T T

Sa. So. Sa. So.

6 - FRENK'ÇİN

Asli zarplar $\frac{12}{4}$ DÜM DÜM DÜM DÜM TEK KÂ TEK KÂ TEK KÂ

Sağ kudüm

Velveleler t k t k t k t k t k t k t k t k t k t k

7 - AKSAK SEMAİ

Asli zarplar $\frac{10}{8}$ DÜM TE KÂ DÜM TEK TEK

Sağ kudüm

Velveleler t k t k t k m T T

Sa. So.

8 - YÜRÜK SEMAİ

Asli zarplar $\frac{6}{8}$ DÜM TEK TEK DÜM TEK

Sağ kudüm

Velveleler t k m t k

MEVLĀNA MÜZESİ
A. GÖLPINARLI KÜTÜPHANESİ

Kitap No.

1759

